

Зр 47

ВСТУПНІ СЛОВА

— і —

ПРИНАГІДНІ МОВИ

СВІТСЬКОГО ЗМІСТУ

Уложив і виголосив

о. М. КІНАШ

Елізабет, Н. Дж., 1928.

**В С Т У П Н І
С Л О В А
і
П Р И Н А Г І Д Н І
М О В И
С В І Т С Ь К О Г О З М І С Т У**

Уложив і виголосив

о. м. К І Н А Ш

Елізабет, Н. Дж., 1928.

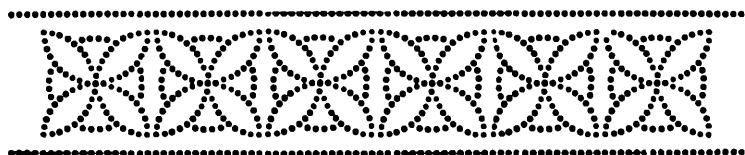
ПЕРЕДНЕ СЛОВО.

Часто аранжери концертів або віч просять о вступне слово. Відмовити не випадає, а тут годі без бібліотеки, без підручників під рукою, дібрати гадок і уложити відповідну мову на борзі, бо звичайно пізно просять. Знаю це з практики, бо мені часто доводилося виступати з промовами й нераз треба було ночами сидіти й много часу стратити, заки виготовилося яку-таку мову. За час мого душпастирства назбиралося таких принагідних промов світського змісту споре число. Тож, аби хоч у часті прийти з помічю у тому ділі, я, за намовою моїх приятелів, рішився видати осібною брошуркою всі ті промови, які ще задержались у мене в рукописах. Очевидно, ніхто живцем не буде їх голосити, але, маючи під рукою, який-такий матеріял, скорше можна впасти на добру гадку. І лекше приходить ся готову промову змінити, доповнити й відповідно до хвилі обробити, ніж цілу з пам'яті уложити.

Бажаю, щоби ця невеличка збірка стала неодному в пригоді, а тоді й мій труд не буде даремний.

А в т о р.

ПРАКТИЧНІ ВКАЗІВКИ ДЛЯ БЕСІДНИКІВ.

„Поети родяться, а бесідники виробляються”, — каже пословиця; виходить отже, що кому Бог не дав поетичного талану, той поетом не буде, а бесідником може стати всякий, що має які-такі дані й попрацює над собою. Грецький бесідник Демостен був — кажуть — шпелявий, не міг вимовити літери „р”, на бесідника цілком не здатний, але як узявся до праці над собою, як постановив собі конче стати бесідником, то й став ним.

Але нехай ніхто собі не думає, що як чоловік має здорові груди й сильний голос, що закричить цілу галю, то він уже бесідник. Це неправда! Він крикун, а не бесідник. Здорові груди й кріпкий голос, це добра річ для бесідника, але сє ще не всьо. Всестороння освіта й обізнанне зі справами політичними, суспільними, економічними та з громадянським життям відграють немалу ролю на полі бесідництва. Очевидно, що не всі учені мусять уже бути добрими бесідниками, але — ніде правди діти — бесідник учений зажене в кут бесідника „самородного” своїм всестороннім знанням. Я не хочу тим ображати талановитих бесідників зпоміж нашого народу — самоуків, але що правда, то не гріх!

Дуже часто лучається, що чоловік має досить загального знання, й читає багато, й добру вимову має, й не дурний, й міг би до річи говорити, та не має відваги виступити з мовою, бо нічого не-читав ніде про бесідництво. Для таких власне людей я подаю отсі короткі вказівки. Може вони неодному придадуться, бо — як то кажуть — не святі горшки ліплять.

Як сказано, на бесідника можна виробитися, але таки певного рода кваліфікації є необхідні для кандидата на бесідника. До таких необхідних кваліфікацій належить між иншим д о б р а п а м'я т ь. Хто хоче бути добрим бесідником, повинен виправляти свою пам'ять, повинен її вишколювати. Час від часу треба виучуватися на пам'ять віршів і прозу, бо через таке частіше виучування пам'ять скріпляється й виробляється. Забудько нехай не рветься на бесідника, бо виставить себе на сміх. Добра пам'ять є для бесідника конечна.

Але й пам'ять не допоможе, якщо бесідник не п р и г о т у є т ь с я з мовою, бо, як каже латинська пословиця: „Qui ascendit sine labore, descendit sine honore”; — „хто на мовницю без приготування вступає, той зі стидом з неї злізає”. Її нічого не допоможе „калатнути” собі на кураж, бо як в голові пуста то й „дрінок” нічого не вижене. З порожнього не наллєш! Бесідник повинен свою мову дослівно написати й вивчитися. Відчитувати мову на вічу є дуже не мудро, бо це слухачів мучить і обнижує вартість мови, а що найважливіше, бесідник не осягне такою „штукованою” мовою своєї цілі. Рішучо повиннося говорити з пам'яті (але не „без пам'яті”), а лише для певности мати під рукою картку й то на одній стороні писану, щоби вразі потреби кинути оком і скоренько допомогти собі. А як хто бере з собою цілу мову, то добре буде підчеркнути червоним або синім олівцем головні точки. Без доброго приготування й найлучший бесідник буде „пливати”. Старий, вправний бесідник не буде писати дослівно цілої мови; йому вистане понотувати собі на карточці головні точки. Нехай ніхто не важиться говорити без цілковитого приготування, бо вийде „хляпа”.

Дуже багато значить в и г о л о ш е н н е. Вийшовши на трибуну й привитавши малим уклоном зібрану публіку, треба зачати мову середнім голосом, не за високо відразу; бо я був свідком, як один бесідник зачав свою мову таким „дишкантом”, що заки дійшов до половини, не міг уже тягнути. Лихе вражіння ро-

бить на слухачів, коли бесідник з тремом виходить на трибуну, з тривожним виразом лица, так гейби йшов на шибеніцю. Правда, що часом навіть і добрий бесідник дістане трему, але він її скоро позбудеться, коли є добре приготований, коли має в пам'яті свою тему й дивиться понад голови слухачів, а цілу свою увагу напружить на обговорювану справу. Але з другої сторони занадто сміле, сказати-б, б е з л и ч н е п о в е д е н н є бесідника на трибуні викликає несмак у слухачів, а часом і погорду до нього. Не вільно легковажити собі зібраних. Занадто смілі „манери”, штучні, неприродні рухи, говорення крізь ніс, походжування в часі мови по трибуні не подобаються публіці. Дуже разить, як бесідник зложить обі руки в кишені штанів, або в часі мови чистить нігті, довбає в носі, товче раз-по-раз п'ястком об стіл, підгортає „гриву”, суває сюди й туди кріслом, за часто п е воду, або обтирає піт з чола. Легковаженнем публіки буде, як бесідник виступить на трибуну в повитиранім сурдугі, у вистріпаних нагавицях, в заболочених черевиках.

Часом треба заграти на чувствах слухачів, треба ужити „п а т о с у”. Але його не сміє бути за багато й не в кождім місці він відповідний. Є бесідники яким патос не до лица. Мені довелося слухати слабенького бесідника, який намагався викликати ефект тим, що зачав крізь плач говорити, де зовсім не було причини до плачу. Й вийло таке, що не то, що нікому не збиралося на плач, але противно, деякі зачали сміятися. З того очевидно вийшов „пшик”, бо з трагічного до комічного лише один крок. Найлучше говорити по-важно й природно. З того однак не виходить, що бесідник має стояти на трибуні наче камінна фігура. Г е с т и к у л я ц і я, рухи, є навіть конечні, але в міру. Ніколи не повиннося грозити одним пальцем; ліпше вже цілою рукою. Смішно виглядає, як бесідник, згадуючи про небо, вкаже рукою на землю, а згадуючи про пекло, піднесе руку вгору. Або, говорячи про „Велику Україну”, зачеркне у воздуху одним пальцем маленьке колісце, замість цілою рукою велике колесо.

М о д у л я ц і я́ голосу робить бесіду живою й приємною, тому треба знати, де голос піднести, а де знизити. Хто цілком не змінєє голосу, того мова буде монотонна. Але треба відчувати де голос піднести. Що подумують собі слухачі, як бесідник при словах: „Як то мило було нам, будучи малими дітьми, з весною вийти до поблизького гайку, послухати тьохкання соловейка й налюбуватися пахучими цвіточками"... стане піднесеним голосом кричати; а на словах: „Всі підемо в бій кєрвавий від Сяну до Дону; в рідній землі панувати не дамо нікому!!"... знизить свій голос. Треба вважати, де має плисти бесіда спокійна, а де бистра.

До доброї, ефектової мови потрібні п а в з и, перестанки. Некорисне вражіннє викличе на слухача мова перемелена як на млинку, скоренько вибубнена. Перестанки причиняються й до краси, й до лучшої зрозумілості мови, бо й публіка потребує призадуматися над тим, що чула, а й бесідник за той час відітхне й втягне воздуху у груди.

Бесідник повинен вистерігатися в часі мови всяких недоладних привичок, як приміром: „Пане добродію”, „Пане дзею”, „вел”, „ю сі”, „енігав”, і т. п. Не треба затинати зубами, занадто задирати голови, викривляти лице, морщити чоло, або кидати собою то в один, то в другий бік.

Що робити в часі о п л е с к і в ?

Як що бесіда подобається людям і посиплються на адресу бесідника гучні оплески, то практичний бесідник задержиться хвилю, відповість слухачам уклоньом, чи маленькою усмішкою, а відтак, коли зібрані успокояться, стане продовжати свою мову.

Кожний бесідник хотівби бачити успіх своєї мови, а добрий успіх бесідника виявляється у тім, коли зуміє запанувати над умами слухачів, потрафить їх потягнути за собою й заставить їх виконати це, що замірив своєю бесідою: вписуватися в члени, зібрати жертви на допомогу рідному краю, вислати протест і т. п.

ЯК УЛОЖИТИ РЕФЕРАТ АБО ВІДЧИТ?

Після прийнятих засад реторики реферат чи відчит повинен складатися з трох частей, якими є: вступ, розправа й закінчення.

Вступ. Від вступу дуже часто залежить успіх цілого реферату, й тому вступ повинен бути дуже інтересний і змусити слухачів до уваги. Добре буде навести на самім вступі якийсь незвичайний випадок, котрий стоїть у звязку з предметом бесіди. Приміром: „Доносять газети, що син відомого нам патріота Н. Н. висадив у воздух магазин амуніції у Львові, чим спричинив Польщі шкоду на пів міліона доларів”. Такий вступ відразу зацікавить слухачів. Не добре є зачинати мову чи реферат уклепаними фразами: „Отсе припала мені велика честь”... або „Я в нинішній мові хотівби”... або „Я тішуся дуже, що”... Свого „я” не треба висувати на фронт. Уже лучше зачинати, приміром, так: „Над справою, яка буде предметом нинішнього реферату, варта застановитися”... або „Незвичайно важна справа буде порушена на нинішнім вічу”...

Вступ має приготувати слухачів на предмет, порушений в рефераті, й тому повинен містити в собі кілька реченнями всьо, що в рефераті буде сказане.

За примір візьмім реферат: „Пянство — погибель народа”. Який би тут можна вступ виробити? Щоби довго не ломити собі голови, користаю з новинки у газеті: „Тому два тижні сталася в місцевости Х страшна родинна трагедія. Муж, налоговый п'яниця, вернувши о півночі в нетверезім стані домів, замордував сокирою жену й трое дітей”. От, до чого доводить пьянство! З бодем серця треба визнати, що в нашім народі той поганий наліг так закорінився, як в жаднім иншім. Так довше бути не може! Ми мусимо виступити до бороть-

би на життє і смерть з тим страшним ворогом. Ми мусимо виповісти війну алкоголеви! Щоби переконатися, як пянство нищить чоловіка, родину й цілий нарід, пригляньмося згубним наслідкам пянства під оглядом 1) матеріяльним, 2) моральним, 3) умовим, 4) національним.

Отже в тїм случаю я поділив центральну ідею, зачеркнув на вступі, на 4 части.

Вступ повинен бути короткий і ядерний.

Р о с п р а в а (експозиція). Безпосередно по вступі слїдує головна часть реферату чи відчиту: розправа. Розправа є та часть реферату, в котрій, в с е с т о р о н н о обробляється предмет зі всіх боків, бо кожний чоловік хоче найперше знати, про що йде, а коли річ добре порозуміє, то дуже часто не потребує вже доказів. Але то не завше діється. Звичайно треба змусити слухачів признати правду, порушену в рефераті, д о к а з а м и. Є ріжні роди доказів. Докази з п о в а г и, коли наводимо виречення наукових поваг, мужів науки, людей на високих становищах. Докази з д о с в і д у, власного або чужого. Докази р о з у м о в і, котрі відповідають вимогам здорового розуму. Переведенне доказів є головною й найважнішою частью цілого реферату. Але при наведенню доказів треба дуже вважати, щоби вони були переконуючі, правдиві, не видумані, й не пересадні. Крім того повинні йти в порядку від слабших до чимраз сильніших, бо така вже натура людська, що лучше памятається кінцеве ніж початкове. Тільки нехай молодик не пишеється доказами з власного досвіду, бо він ще не мав часу набрати великої життєвої практики. Не треба доказувати того, про що слухачі є й так переконані, бо це буде страта часу.

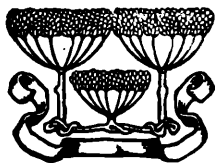
П р и є д н а н н є с л у х а ч і в. Великий римський бесідник Ціцеро каже, що властивою побідою бесідника є, приєднання слухачів на свою сторону. Це одинока й остаточна ціль бесідника. Й так, як поясненнєм, поученнєм і доказами побідив бесідник р о з у м

чоловіка, то ся частина реферату має підбити с е р ц я слухачів. Тут муситься бити на чувства, а чувства впливають на волю й склонюють її на сторону нашої справи. Нагне бесідник волю слухачів на свій бік, тоді люде підуть за ним і виконають те, до чого він стремів у рефераті.

Тепер слідує закінчення. Є це послідна часть реферату чи бесіди. Закінчення є вінцем цілого реферату. Має бути коротке й сильне. А як мова має ціль агітаційну, приміром: приєднати нових членів до товариства, або зібрати жертви, то бесідник повинен у тій кінцевій части горячо заапелювати до зібраних і закінчити з патосом добірними патріотичними фразами або віршами. Приміром: „Гей, браття! Та через два-три доляри незбідніємо; з торбами чейже не підємо; а не забудьте, що від нас американських Українців, богато залежить, чи має бути ляцьке ярмо, чи має бути воля!!

На тім кінчу вказівки для бесідників, а додам хиба це, що подібного ладу треба держатися й при укладанню церковних пропсвідей: Вступ, розправа й закінчення; з тою хиба зміною, що до доказів з поваги в проповідях належать цитати зі св. Письма й виречення Отців Церкви.

При політичних або принагідних мовах не завжди можна держатися повисших правил реторики.

СЛОВО

ПРИ ОТВОРЕННЮ ЧИТАЛЬНІ В ДІДИЛОВІ, ПОВ.
КАМІНКА СТР., В Р. 1898.

Дорогі Браття і Сестри!

Господь Бог, сотворивши чоловіка, наділив його розумом, волею й безсмертною душею. Але так, як чоловік приходить на світ не відразу ростом розвинений, так само й жаден чоловік не приходить на світ з готовим розумом. Розум розвивається літами. Та щоби розум міг розвинутися, то треба його заняти **наукою**. Без науки, без просвіти чоловік буде літами старий, а розумом і відомостями буде дитиною. Як чоловік розріжнить розумом добре від злого, правду від неправди, так після того поводить і свою волю і звідси походять добрі й розумні, грішні й безумні діла межі людьми. А як поодинокі люде є одні розумні й учені, а другі темні, так мається річ і з народами. Один нарід внесеється наукою й просвітою високо, а другий припізниться й лишиться просвітою позаді. До таких припізнених в просвіті народів треба зачислити і нарід український. Не припізнівся він зі злої волі, але така була його доля, що нарочно держали його в темноті ті, котрі над ним панували. Боялися, щоби український нарід себе й своєї сили не пізнав.

Щоби придбати науку, просвіту, треба знати письмо, бо письмо — то ключ до всякої науки. Але й той, що навчився письма, не може себе мати вже за вченого, просвіченого, бо що йому з того, як він має ключ до скрині зі скарбами, а не хоче тої скрині відчинити? Що

йому з того, що його в школі навчили читати, як він у життю не читає ніякої газети, ніякої книжки? Знає письмо, та не знає з нього зробити доброго вжитку. Той чоловік мудрий і просвічений, котрий шукає мудрости й про неї старається, бо мудрість, наука, просвіта самі зі себе не візмуться; бо один чоловік не годен зі своєї голови добути того, що видумали тисячі й мільйони людей, тисячі й мільйони розумів, що списали в мільйонних книжках. Хочеш бути просвіченим — читай книжки.

Мій дід і прадід — скаже не один — не знали письма, книжок, ані газет не читали, а прецінь жили, й то може ліпше, як нині не один просвітник!

Що жили — це правда, але чи жили добре, того я не сказав би. Впрочім сьогодні вже інші часи. Нині світ поступає, йде в науці наперед і то не пиняво, а силою пари й грому. Порівняймо нинішні часи з давніми. Хто давнійше чував про парові машини або телеграфи? Нікому й не снилося, що чоловік своїм розумом стягне з облаків грім і по дротах пустить світами, щоби передавав людям вісти. Або щоби плавав бальонами по висоті небесній високо воздухами понад найвищі гори. Нехай нині господар виїде на поле деревляним плугом (сохою) орати, то висміють його; а давно инакше не знали. Наші прадіди добували вогонь з губки кресалом, світили каганцями, збіже віяли ситом до вітру; а нині вже инакше. Чи багато найдете нині газдів, котрі різалиб січку різакон, на простій січкарни й мучилися, заки чвертку січки за пів дня вимнеться? І стародавних каганців не стало, й кресала вийшли з моди, й плуги инакші, й вози залізом ковані — не деревляні. Минулися шапки на завісах, пішли в забуття чоботи угнівські дохтьом мазані — всьо змінилось й люде змінились і настали інші часи. Як не звернути води в ріці руслом догори, так не спинити нам п о с т у п у. Давний лад уже не вернеться й ми мусимо призвичаїтися до нових звичаїв і поступати зі світом, бо инакше станемо посміховиськом.

Всякі улiпшення, всі твори людського розуму друкуються по книжках та часописах, аби цілий світ скоро про них довідався і їх у себе завів. Тож аби не бути „пізнім Іваном”, треба й нам братися до книжок та газет, і читати.

Та воно правда, — скаже дехто — що книжки й газети річ добра, але де їх взяти? Таж то не одна книжка тай не дві, а звідки набрати стільки гроша? Прочитає одну, збирає охота купити другу, відтак третю й десяту, а деж бідному хлопови роздобути грошей на газети та книжки?

Але власне для того, щоби дати спромогу малим коштом набувати науку й просвіту, видумали люде ч и т а л ь н і . Купити сто книжок одному, хочайби лиш по короні, буде за тяжко; але як збереться сотка цікавих в одно товариство й зложать по короні, то буде вже сто книжок — і тим способом за одну корону можна прочитати сто книжок, котрі одного самого коштувалиби сто корон. Таке товариство, що поставило собі за ціль тим способом поширити просвіту в народі, називається: Читальня.

Отже як самі бачите, то читальня в громаді це річ великої ваги й ніхто не скаже, що така читальня не приносить користи. Многі між вами зрозуміли користи з такого товариства й рішили заснувати в себе таку читальню. Можливо, що наразі будуть деякі недовілично відноситися до тої справи, але послухавши раз і другий цікавих річей, радо впишуться в члени, ще й другого заохотять. Кілько би то людоньки менше в коршмі пересиджували, кілько би то гроша заощадили, якби так кождої днини вечером до читальні заглянули.

Для того, Браття, не відтягайтеся від просвіти, не дивіться на читальню кривим оком, а радо й щиро вписуйтеся в члени, бо в просвіті наша будучність, бо просвітою виборемо собі лучшу долю, бо просвіта поставить нас на почеснім місци поруч других народів.

С Л О В О

ПРИ ПОСВЯЧЕННЮ СОКІЛЬСЬКОГО ПРАПОРА В КУПЧУ ДНЯ 28. ТРАВНЯ 1911.

Кріпиться сини, ... й піднесить вгору
прапор, бо зло йде з півночі і несе
велике знищення. (Єрем. 6. 1.).

Коли Галицька Україна дісталася під Австрію, то Українці могли наукою і просвітою в рідній мові двигнутися зі свого упадку. Та, приголомшені віковою неволею, замість уживати в письмі живої, рідної мови, вхопилися мертвого „язичія”, якого нарід ані не уживав, ані не розумів. Здавалося, що Галицька Україна ніколи не двигнеться, що просвіта в рідній мові вже ніколи не вирине з моря чужої культури; здавалося, що прийдеться українському народови живцем кластися в могилу.

А з півночі йшло „велике знищення”; бо Росія витягала свої пазурі і вмовляла в галицьких Українців, що вони один нарід з російським, що для нас „адін цар” і „адна вера”. А з заходу наші сусіди — Поляки писали і голосили, що „Niema Rusi!” Є тільки Росія і Польща!

Бідні Українці мов ті тіні блудили в темряві і не знали, що з собою робити. Не мали ясного поняття, що вони ані не Москалі, ані не Поляки. І вичікував галицько-український нарід другого Мойсея, котрий мавби отворити очі незрячим, вказати дорогу і вивести своїх земляків з нової неволі на світ ясний. І діждався! На галицькій Україні явився великий муж, що рідній мові промостив дорогу до її горожанства і доказав ділом, що українська мова не є мовою „свинопасів”, але що вона є спосібною статися мовою культурною, мовою всіх Українців.

То не ранішня зоря виринула зза густих хмар, то Маркіян Шашкевич сплячих своїх земляків пробудив до життя просвітного. Розчитуючися в творах великих славянських учених, став Маркіян глядати народу українського і знайшов його... під сільською

стріхою. Але сей нарід явився йому бідною сиротою, що, всіми покинена, під чужим плотом пропадала. Він перший заопікувався бідною сиріткою, пригорнув її до свого серця і заговорив до неї рідненьким, маминим словом. Видобув з курних, хлопських хат найдорозшу спадщину по наших дідах — р і д н у м о в у і показав світови, що:

Руська мати нас родила,
Руська мати нас повила,
Чом мова її не мила?
Чомся нев встидати маєм?
Чом чужую полюбаєм?

Розпочате Маркіяном діло продовжали гідні його наслідники і тільки тим першим піонірам-патріотам маємо завдячити, що рідна наша мова добилася нині горожанства, що українська література займає нині поважне місце межі літературами словянськими. За тих 50 літ просвіта і народня свідомість так змоглися, що ми нині сміло можемо за Шевченком повторити:

Не вмирає душа наша,
Не вмирає воля;
І неситий не виоре
На дні моря поля,
Не скує душі живої,
І слова живого!

Та хоч від Маркіянових часів вже багато десятків літ минуло, хоч сотка літ доходить, як на Галицькій Україні трисло живучою водою з керниці, яку вороги нашого відродження заткати намагалися, літературне життя наше не плине такою струєю, якби того сподіватися можна. Ще не всі Українці черпають воду зі своєї батьківської керниці, бо багато ще в нашій народі перевертнів, котрі намагаються засипати камінням сю рідну керницю нашу. Правда, що нині народня свідомість високо піднялася; правда, що просвіта заглянула в найдальші закутини нашої землі; правда і се, що український нарід двигается економічно своїми касами, крамницями, хліборобськими спілками й молочар-

нями — але помимо тих усіх здобутків є ще в нашій народі великі недостатки.

До найважніших недостатків в українському народі належить зачислити: брак народного духа, брак запалу і завзятости в здобуванні нам прав.

Друге, в нашій народі брак карности.

А се власне є річю українських Соколів ті два браки усунути. Українське Сокільство має своєю військовою карністю, своїм завзяттем і енергічною працею доповнити в українському народі те, чого йому бракує до успішного розвою.

В бодрім тілі — бодрий дух! Отсе сокільський клич, отсе сокільська ідея. Але не для самої забави основано Сокіл, не для самої тільки руханки, не на се тільки, щоб виробити тугі мускули, а більше на те, щоби взбудити в народі бодрого, сильного духа. Український народ тілом сильний; у него мускули тугі, — але дух?!

Отже цілею Соколів є взбудити с и л ь н о г о народного духа, викресати запал у грудях українського народа, витворити завзятість до народної праці і завести карність на подобу військової дисципліни, бо український Сокіл то народне військо, то народна армія, яка має воювати, але не гаківницями, не крісами, не мечами, а працею над народом. Український Сокіл має виробити в народі почуття власного достоїнства, має виробити таку суспільність, котра би не просила, а ждала свого права.

Нині тутешній Сокіл святкує великий празник, бо нині dokonується посвячення сокільського прапора. Нині Купецькі Соколи, так як колишні Запорожці, за молитвами святих Богоугодників та за заступництвом Пресвятої Диви, благають Господа Бога, щоби освятив їх змагання, поблагословив їх добрі наміри і додав їм сили та витривалости до праці над рідним народом.

Браття Соколи!

Радість бачу в очах ваших; тішитесь днесь, що маєте свій прапор, довкола котрого будете громади-

тись. Тішиться днесь, що малиновий стяг від нині розпістре свої крила над соколятами своїми, але не менше радіємо ми, посторонні гості, коли бачимо, що українське селянство зрозуміло велику ідею сокільства і горнеться до нього. Маймо надію, що в кожній українській громаді повстане сокільське гніздо, і затягнеться в реєстр Соколів кожний тямучий Українець. Жаден нарід не потребує такого гарту духа і такої карности як нарід український, бо український нарід доперва добивається того, чого другі народи вже давно добилися.

В сильній надії, що наше Сокільство зрозуміло свою велику ідею, желаємо вам, Браття Соколи, щастя в наміренім ділі.

Благослови Боже, тим, що вже під прапором стоять і тим, що колись під ним стануть, а слова сокільського гимну:

„Як славно боролись козацькі сини,
Боролись до смерти загину,
Боротись будемо, Соколи, і ми...”

щоб ті слова були для вас заохотою в боротьбі за права свого рідного народа.

А Ти, пане Хорунжий! Принявши у свої руки сей освячений прапор, уважай на свою братію, щоб ані один з Соколів не покинув його, не зрадив! Май бачне око, щоби сей прапор сокільський зістав чистим, ясним, як промінь сонця. А якби, не дай Боже, вкрадалися до сокільських рядів оспалість або байдужність, то тоді пане Хорунжий, хватай в руки прапор, взнеси його високо вгору, а сурмач нехай трубить на тривогу, бо горе Соколови, як до його гнізда закрадеться байдужність і безкарність!

Прапор в гору! Але й серця в гору, і дух в гору!

Разом, разом! Хто сил має,
Гонить з Руси мраки тьмаві,
Зависть най вас не спиняє,
Враз до світла, други жваві!

ВСТУПНЕ СЛОВО

НА ВІЧУ В ЕТЕЛЬБЕРТІ, МАНІТОБА, КАНАДА,
1913. РОКУ.

Поважані Земляки і Браття!

Коли взяти до рук історію України й читати про нашу бувальщину, про славу колись Україну, то плакати хочеться. Ми нині бідні; ми нині гноблені; ми нині поневіряні. А колись инакше було! В нас була своя держава, свої князі-володарі, що на царгородських брамах побідоносні щити прибивали. Була своя шляхта — бояре, було своє козацтво славне, була сила й воля, могутість і добробут в народі.

Було колись в Україні ревіли гармати...

Українська земля, то не канадійські праліси з непроходимими вертепами; то не голі гори з сибірськими морозами. Україна, то земля медом і молоком текуча, то урожайні прерії, то земля пшенична, подільська, то найкращий кусень землі на цілм світі. Там один садок вишневий коло хати більшою радістю наповняє серце хлібороба, ніж тут 160 акрів фарми, 160 акрів корчів і каміння. І така благословенна земля, така чудова країна була колись у посіданню наших предків.

Нині український нарід наймитом і жебраком на своїй, споконвічно рідній землі. Вороги-сусіди розкракали нашу державу; московські царі-тирани закували Україну в залізні кайдани, а решту довершили Ляхи-магнати! І нині Українець без землі, без волі й долі за чужим плугом по рідній землі вганяє, і як наймит оре свою батьківщину для нових панів; рие могили, свідків слави — бувальщини й розкидає виорані кости давних борців за долю й волю України. Славний колись український свободний нарід кляті вороги до гробу живцем

зложили й каменем неволі привалили. Сотками літ двигав наш нарід тяжке ярмо, а кому воно занадто відалося в тіло й кости, то покидав батьківщину і втікав за море, в світ за очі, шукати кращої долі.

Та не так то легко погребати живий народ. В часах найбільшої зневіри посилає Бог народних пророків, а ті силою рідного слова, піснями та думами розбуджують життя в напів умершій українській велеті. Такий Шевченко, Шашкевич, Устиянович, Федькович, Франко і інші добираються до могил „поговорять з батьками-князями”, а зпід могил повіяло холодочком і дався чути глухий голос: „Чаю воскресення з мертвих”...

І на чудо тай диво гріб зарисувався, камінь розсунувся, а погребаний український нарід, неначе Лазар, встає з гробу — ворогам на смуток, а матері Україні на радість. І нині вже сміло можемо сказати: „Живем, живем своїм життям і його ніхто нам не відбере!” Нині вже й вороги пізнають, що навіть скалою не придусять українського льва.

Наші рідні в старім краю вже пробудилися до життя; рвуться до просвіти, організуються, будують народні доми, читальні, основують Січи, закладають позичкові каси, господарські товариства, рідні школи, бурси... А ми, тут в Канаді, спимо сном блаженних. Задурюємо себе, що Канада є „фрі контрі”, й на сором на ганьбу українському імені дозволяємо кувати себе в кайдани. Може не в такі болючі кайдани як ляхські й московські, але все таки кайдани. Тутешний ворог тим небезпечніший для вас, що мудріший, хитріший і „джентельменський”. Але я вам кажу: не легковажте собі його, майтеся на бачности, бо не спостережетеся навіть, як відберуть вам народність, мову, обряд і віру! А тоді що лишиться вам з українства?! — Нічого!

Ви думаете собі, що всі люде такі добрі, такі супокійні, такі милосердні як ви; а тимчасом у світі сильніший намагається взяти слабшого під ноги. Як усяди, так і тут, в Канаді, провадиться політика вина-

р о д о в л е н н я. Всі ріки мають злитися в одно море; всі народи мають стати Англійцями чи там Канадійцями. І щож? Чи будемо з заложеними руками приглядатися і чекати спокійно, аж зложать нас до гробу і „вічну пам'ять” по Українцях в Канаді заспівають?!

Тай на кого-ж нам ждати? Якого месію виглядати? Чи може Англік має вас учити, як треба свою народність боронити? Чи ви не знаєте, що кожда рука собі крива? І як вони щось ніби доброго для нас роблять, то хіба з „бизнесу”, для себе. Дали вам фарми, то в тім їх бізнес. Йй Богу, з вас старі діти. Наш чоловік готов у руку цілувати того, від кого за 10 долярів дістав 160 акрів відвічних лісів та вертепів. Сердешний Українець не годен ані руш зрозуміти, що ті акри для держави не були варті ані зломаного цента, бо се неужитки, з котрих держава і за сто літ не мала би ніякого хісна, якби не нужда у чужих краях. Як вони тобі дали за 10 долярів 160 акрів непроходимого ліса, то хіба зробили собі добродійство, а не тобі. Вони могли навіть дати емігрантови вільний перевіз і машинерію господарську, то ще й тоді були би багато скористали, бо нині вони з тої Канади тягнуть великі зиски.

Дають вам бурси, дають вашим дітям безплатне приміщення по бурсах і свої школи; але в тім їх „бизнес” і то не малий.

Так багато вам дають, такі щедрі для вас, а вам ще мало. Ви ще хочете, щоб вони були українськими патріотами і боролися за вашу народність? Вірите в свій наївности, що вони всьо роблять з надмірної любови до вас; вірте, сидіть собі преспокійно, тіштесь, та ще й з поклоном підіть і гарненько подякуйте за таку щиру опіку над вами. Подякуйте за стричок, що крутять на вашу шию!

Не дякувати, а домагатися свого права! Тут маєте закони, тут треба лиш уміти вихіснувати для себе канадійське право, тут треба законною дорогою свого добиватися. Тут не кують законів на погибель народів. У Канаді о право, всім народам належне, не треба про-

сити, але жадати. Не тому дають, хто просить, а тому, хто жадає; хто каже: мені належиться!

Тут староста не розв'яже віча, тут шандарський багнет не чигає за Каганцем і Стасюком. Хто вам боронить сходитися на віча, збори, мітінги? Хто боронить вам закладати читальні, курси для неграмотних, компанійні „штори”, або тим подібне?

Тямте собі, що ми маємо до смерти лишитися Українцями; та не лише ми, але й наші діти, внуки і правнуки. До смертної постелі прилич дітей своїх і послідною волею, в тестаменті перекажи їм, аби не відреклися своєї народности, не відцуралися своєї мови. не покинули своєї церкви й віри батьківської. Ми маємо бути канадійськими горожанами сього краю, й такими хочемо бути, але попри тім можемо й хочемо остатися У к р а ї н ц я м и. Ми мусимо заховати свою народність, мову, обряд і віру, а до того треба свідомости, просвіти й організації.

Не будьмо байдужними, не будьмо живими трунами, не закладаймо рук, а берімся до праці над собою.

Уставайте, браття!
Бо та темрява теменна,
Непевна, проклята,
Приспить, як нечиста сила,
Усіх нас на віки.
І будуть над нами знущатися
Чужі людські діти!

ВСТУПНЕ СЛОВО

НА ВІЧУ В VALLEY RIVER, КАНАДА, В Р. 1913.

Нема сторожі при гробі уже,
Нема уже слуг Пилата!
Ніхто Його не встереже —
Усіх сил даремна страта!

Дорогі Браття!

Ми християне і ми віримо в безсмертність людської душі. А коли душа людська не є під властю смерти, то й не пропаде жадне діло людського духа, жадна праця духова; не пропаде жадна ідея і не згине марно в обіймах смерти ніякий доробок людського розуму. Якінебудь людські товариства зеднаються до спільної праці, то така праця духа марно не пропаде. А одним з найбільших товариств є народність. Ціла людська суспільність повстає з народів, а народи повстають з родин, повязаних зі собою спільністю походження, мови й любови до рідної землі. Народ, народність — це неначе одна велика родина, одно велике товариство. Християнський народ може зростати в силу або впадати; може бути щасливим або гнобленим; але доки вірить у безсмертність душі, доки вірить в воскресення, доки стоїть по стороні воскресшого Христа, доти не загине. А як кому в нинішніх часах треба про те пам'ятати, то певно нам, Українцям. Нема біднішого й нещасливішого народа, як нарід український. У старім краю знущався над нами Лях, тиснув нас за горло через своїх посіпак Москаль, але й тут у Канаді, не бракує нам „сердечних” приятелів, котрі з великої лю-

бови хотілиб нас такими сердечними обіймами привитати, щоби аж кости затріщали.

І чому ми такі бідні? Чому з нами так мало хто числиться? Чи Українець не такий самий чоловік як Англієць? Чи Українці не платять так само податків як і другі народи? Чому лиш ми одні маємо бути погноєм для чужих? Ото тому, бо на похиле дерево і кози скачуть.

Що з нами ніхто не числиться, в тім вина нас самих. Нині світ не дивиться, чи ти дідич, чи ти фабрикант, чи ти простий собі фармер або й зарібник, а тут у Канаді тим менше. Тут усі мають бути рівні; тут нема ні шляхтича ні хлопа; тут лише дивляться, чи ти сильний чи ні. Коли ти сильний, то світ респектує тебе, а коли ти слабкий, то світ не числиться з тобою. А силу дає народови просвіта і єдність.

Подумайте лише, браття, що якби ви були всі просвічені, колиб ви читали пожиточні книжки й газети, то ви-б навчилися і ліпше газдувати, ви умілиб собі знайти /і ліпші зарібки, ви бралибся до торгівлі (бізнесу), ви закладалиб собі штори, ви лучилибся в товариства, вмілиб пошанувати свою народну честь і викорінювалиб зпоміж себе такі пороки, які наносять ганьбу українському імені. А що сього в нас нема, то цьому винні таки ми самі. Бо хтож нам тут боронить просвічати себе; хто нам боронить закладати вечірні школи для неграмотних; хто нам боронить закладати читальні, штори, запомогові товариства і проче. Тут не кують параграфів на згубу народа, тут староста не вишле вам комісаря на народне віче, тут до народної праці дорога вольна, лиш не будьмо спюхами, не скоуймо самі себе добровільно кайданами лінивства та байдужности.

Пробудися, скинь кайдани,
Не тоб! уже їх носить.
Покажи, що ти зумієш
Без кайдан і пут ходить!

Друге, що дає силу, то — є д н і с т ь.

Ви нераз бачили, як на ярмарку посварився наш селянин з жидом. Почне наш бити жида. Щож тоді? Усі жиди біжать йому на поміч. А чи те саме роблять наші люде в обороні свого брата? Ми ще й тут сваримося, паплюжимо себе, і замість справу полагодити між собою мировим судом, то самі люде набивають кишені адвокатам і тягаються по тутешніх „скваєрах”. За ваші гроші Англіки добре собі живуть і сміються з „галішенів”. І в політиці треба мати розум. Маймо свої партії, але памятаймо, що понад партії є щось дорожшого, а то: добро цілого народа. Правда, що з деякими людьми годі жити в єдности; не будуж я цілуватися з тим, хто запродався чужим богам і робить на шкоду свого народа; але з іншими, що бажають добра для свого народа, чи я з таким не маю бути в єдности?

Отже, як бачите, нам треба просвіти і єдности. Як будете просвіченими і між собою згідливими, тоді наша справа піде наперед.

А щоби до того прийшло, то ми рішилися жертвувати вам свій труд, свою працю, жертвувати час і вічами дати початок просвітній роботі; а ви маєте підперти нашу добру волю і помогти нам досягнути таку величну ціль. Хотяй може це пробне віче не випаде так, якби належалось, то не зражайтеся, бо й Львів не відразу збудували. Не опускайте рук і надії не тратьте.

Таж ви кришити крицю годні,
Камінне терти, землю драть!
Чи не в силі ви з безодні
Своєї долі вратувать?!

КІНЦЕВЕ СЛОВО

НА КОНЦЕРТІ В ПАМ'ЯТЬ 100-ЛІТНИХ УРОДИН Т. ШЕВЧЕНКА У ФОРТ ВІЛЯМ, КАНАДА, 31. МАЯ 1914.

Поважані Панове і Браття!

Мушу признатися, що я найшовся в скрутнім положенню, а це тому, бо всьо, що треба було сказати про Того, в котрого честь отсей концерт уряджено, вже мої передбесідники висказали. Тож прошу вас, дорогі Браття, будьте вибачливі, якщо моя мова не вийде такою, якби повинна, на такім торжестві; як я часом повторю це, що вже другі іншими словами висказали.

Найперше спитаю вас: Кого ми поминаємо нинішнім торжеством? В чію честь цей концерт уряджено? Відповідь не трудна! Поминаємо — скажете — столітні роковини уродин Тараса Шевченка! Так є! Це концерт в честь незабутнього кобзаря, в честь генія України, в честь Тараса Шевченка. І чим жеж Він заслужив собі на таку почессть, на таку безсмертну славу? Не буду переповідати цього, що мої передбесідники обширно висказали, я найважнійшу Його заслугу вискажу одним реченням: Тарас Шевченко віднайшов дорогоцінний діамант, пізнався на його вартости, вешлюфував його й у коштовній оправі зложив до народної скарбниці. А тим Шевченковим діамантом є наша рідна українська мова.

Московські самодержавці-царі, занапастивши волю України й знищивши підступним способом її автономію, хотіли з українського народу поробити Москалів. Хотіли змусити вольний, козацький народ, аби він надягнув на себе московську шинелю. Та на перешкоді стояло їм живе, українське слово, рідна народна мова; й тому постановили вони той народний скарб викинути на смітник і приконати його землею, щоби й слух по нім загинув. В тій цілі видають царські укази й забороняють не лише писати по українськи, не лише по народних школах учити, але навіть говорити своїм рід-

ним словом. Думали сердеги, що тим способом змусять український народ прийняти чужу, російську мову за свою. І справді, на якийсь час замовкла була українська пісня й дума, замовкло рідне слово, а Москалі, затираючи з радости руки, кричали: Не було, нема й не буде ніякого українського народа! „Адін Бог, адін цар, адін народ!”

В поросі, на дорозі придоптана була наша мова, аж Шевченко підняв її з пороку, очистив, обробив її, поклав на папір і своїми віршами, своїм Кобзарем пустив у світ. І засіяла як та зоря ясна наша милозвучна солодка мова й своєю красою, своїм блеском увесь світ здивувала.

Через Шевченка розвинулася наша українська література й ми нині сміло можемо сказати, що вже минули ті часи, коли нашу рідну хату темрява вкривала, а чужа, російська хата світлами сіяла. Нині кождий свідомий Українець минає чужі пороги, а оре свої ниви, свої рідні перелоги. Нині вже сміло можемо крикнути ворогам: „Живем, живем, своїм життям, його ніхто не відбере нам!” А початок до того „свого життя” дав Шевченко, написавши свій Кобзар не чужою російською, а своєю рідною, українською мовою.

... Сьогорічні роковини це торжество цілого 40-мільйонного українського народа, бо хто любить не лукавим а чистим серцем дорогий український нарід, хто бажає йому добра, той поважає Шевченка; а противно, хто ненавидить українське слово, хто радби затопити український нарід у чужому морі, хто йде дорогою народних зрадників, цей ненавидить і самого Шевченка, хотяй би він сто разів клявся, що Шевченко йому милий.

Святочна Громадо! Ми творимо, без огляду на кордони, один великий український нарід; ми духом одні, хоть морем відграничені; ми одні мовою, піснею й думою; ми одні народністю й історією; ми одні Шевченком!

Тож вгору Його прапор! До серця Його заповіт! А тоді зможемо перед цілим світом заявити: У к р а ї н а ще не в мерла — і не вмере!

ВСТУПНЕ СЛОВО

НА ШЕВЧЕНКОВІМ КОНЦЕРТІ ТОВ. ПРОСВІТА В
ВЕСТ ФОРТ ВІЛІЯМ, КАНАДА, 14. ЧЕРВНЯ 1914. Р.

І мене в сім'ї великій,
В сім'ї вольній, новій
Не забудьте помянути
Не злим, тихим словом!

Золотими буквами запишеться рік 1914 в історії цілої України; бо в сім році вся соборна Україна святкує столітний ювілей уродин свого найбільшого генія, народного пророка, славою безсмертного мученика: Т а р а с а Ш е в ч е н к а. Нема міста, місточка чи села, нема присілка, товариства чи навіть української хати, де би в сім році не помянули українського Кобзаря, не возвеличили Його промовами та піснями, не заговорили щирими словами про воскресителя свого. Не мовчить у сім ювілейнім році ані одна душа щиро-українська; не мовчить, бо сей рік — се одно довге-предовге Шевченківське свято. Не одна або друга партія; не одна або друга секта, але ціла Україна, без огляду на релігію, без огляду на партії, поминає святочно пам'ять Його уродин. Бо Шевченко є славою і гордістю не якоїсь-там одної або другої партії, але всього українського народу, де-б він не жив, все одно, чи по тім боці кордону, чи поза морем.

Святкує сей рік Україна російська — правда, що тихо, без гомону, бо державна Росія зарядила на Шевченківський ювілей домовий арешт, а Тарасову могилу, замість цвітами — салдатами прикрасила; святкує його велично і голосно Україна галицька, буковинська і угорська; святкують сьогорічний ювілей Українці в Америці, Канаді і Бразилії; то чомуж наше товариство, наша „Просвіта” мала би мовчати, чомуж ми не маємо віддати поклін Тарасовому духови? „В свій

ВСТУПНЕ СЛОВО

НА КОНЦЕРТІ В ФИЛАДЕЛФІЇ, НА ДОХІД ВОЄННИХ ВДІВ І СИРІТ, 29. ГРУДНЯ 1914 Р.

Люби, мій брате, усю родину,
Убогий нарід рідний свій,
Люби всім серцем і душою
Чи в добрій долі чи лихий.

Шановна Громадо!

Нинішній концерт є короною, вінцем, закінченням започаткованої Преосвященним Владикою акції в цілі призбирання жертв на влекшення гіркої неволі бідного українського народу в старім краю. Українська громада в Філадельфії і цим разом вийшла з честю; і цим разом не пустою фразою а ділом заявила, що „хоть за морем ми далеко, в нас живе ще рідний дух!”

Треба було бачити той український дівочий цвіт, тую запрацьовану молодь, з яким козацьким завзятом, з яким жаром, з якою національною свідомістю вона шибала собою по вулицях міста, по фабриках між чужинецьким народом, аби лиш багато-багато узбирати, бо се гріш, на котрий чекають тисячі голодних сиріт, тисячі матерей-удовиць.

А не так то легонько котилися центи до дівочих пушок. Не одній з наших красавиць довелося почути гірке слівце, не одна з наших сердешних дівчат мусіла переболіти дотинки, не одній сльоза жалю закрутилася в оці, коли замість жебрачої лепти почула з уст гордого Американця: „Help yourself!”

В огні гартується сталь, в огні кується залізо, в горю й нещастю сталиться народня душа, будиться свідомість, патріотизм і завзяте. Тож і наші дівчата всьо холоднокровно переносили, всьо переболіли, бо їм присвічувала одна ідея, одна ціль: **п р и з б и р а т и** як **н а й б і л ь ш у с у м у** г р о ш а д л я **с в о ї х** р і д н и х, для потерпівшого у війні бідного українського народу.

Нинішнім концертом ми маємо доповнити неповні ще пушки, маємо завершити фонд на підмогу безталанних матерей і сиріт; а зібравшись численніше

ніж колинебудь, ми маємо підбадьорити нашого духа і набрати запалу до дальшої праці народньої. В моїй передмові нема місця на подяку, бо не слід нам самих себе хвалити, тай нема защо. Ми сповнили свій народній обов'язок, а подяку дістанемо від наших рідних; але буде вона писана кровавими сльозами.

Help yourself! Хвилево терпке, але важне слово, тверде слово. Нам, дорогі браття і сестри, треба в нинішніх часах стреміти до того, щоби ми не потребували оглядатися на чужу поміч, бо чужа поміч — це наша неміч. Ми мусимо вже раз стати народом гордим, гідним чести, а не спускатися на жебранину від чужих. Нехай безповоротно пропадуть ті часи, коли Українець умів лише гнутися в три погибели й просити. Нині нам треба згуртуватися в одно тіло, зорганізуватися; треба вишукати тих 10 тисяч Українців у Філадельфії, а тоді заповняться пушки й без помочи чужинців; тоді за одного нікля не будемо слухати чужих докорів, тоді покажемо перед світом, що у нас сила й народня свідомість, що ми є народ гідний волі і своїх прав.

В такій важкій хвилі як днесь, коли кується доля народів і важиться судьба держав, ми мусимо відложити на бік партійні порахунки, а всі народні сили в одно злучити!

Чи маємо стояти з боку з заложеними руками й приглядатися, як там, у ріднім краю, наші браття борються, а відтак користуватися незаслуженою чужою працею? Ні, браття! ми також повинні помагати їм у тій боротьбі; й чим більше нас буде, тим скорше вони, а разом з тим й ми, досягнемо нашого національного ідеалу. Тяжкі часи переживаємо, але не упадаймо на душі, бо не має таких перешкод, яких би увесь нарід не потрапив усунути; нема таких завдань, яких би свідомий нарід не доконав. Коби охота до боротьби, а перемога прийде певно! ↗

Праця не згине між людьми даремно,
Сонце засвітить колись;
Подякою нас внуки згадають,
Нуже до праці берись!

ВСТУПНЕ СЛОВО

НА КОНЦЕРТІ У ФИЛАДЕЛФІЇ В РОЦІ 1914.

Цілу сотку літ морочили російські агенти голови нашим людям у Галичині про любов Росії до них; різного ґатунку москвофіли, і в фраках і в реверендах, присягали на євангеліє, що одна „матушка” Росія бажає добра „подяремним Русинам”, і хоче їх випроводити з австрійської неволі. Росказували нашому народови всілякі байки про культуру, про добробут, про щасливе життя під російським царем; а наш добродушний галицький Українець вірив і, склавши руки побожно, завертав очима в сторону Петербурга і зіт-коби вже як найскорше прийшов той щасливий день.

Кілько то не написалися наші передові люде по книжках і часописах: „Гей, браття! Не вірте брехунам. У Росії нема добра, там нарід стогне у ярмі, там темнота, там безпросвітна година. Хапчива Росія то вовк в овечій шкірі; вона на брехни їде й брехнею поганяє”. А наші люде не повірили, аж самі змірили. Вибухла війна, вдерся наш щирий приятель зі своїми ордами монгольськими й татарськими до Галичини й перемінив наш рідний край в одну велику руїну. Нині ціла українська Галичина то одно велике пожарище, а наші батьки, мами, жінки й сестри по чужих краях тиняються й примирають з голоду й холоду. Маєш, „подяремний Русине”, волю.

Вже гролялися потоки української крові, вже сотки тисяч наших братів поклали свої буйні голови на побоевищі, вже цвіт нашої молоді зі Січей і Соколів прикрила сира земля, а кілько їх мучиться в гіркій неволі? Вже пів року горить воєнна луна по наших селах, вже цілих 5 місяців сиплять високі могили-кургани по цілій Схіній Галичині, вимовні свідки російського славнофілства, і ще далеко до кінця. Кілько ще наших

братів спічне в сирій землі, один Господь знає. А хочай ми о стільки щасливійші, що рука російського деспота нас не може досягнути на вільній землі Вашингтона, та нас серце болить за нашими рідними, бо нам перед очі день і ніч насуваються терпіння й муки наших братів, і тому ми не можемо байдужно приглядатися тій страшній різні. А що ми не годні стати до боротьби з мечем в руці, то мусимо помагати нашим братам так, як можемо.

Перша наша поміч у тім, що наші визначнійші патріоти мусять у брошурках і часописах американських, англійських, німецьких і інших відкрити російську брехню, що буцім-то ми один нарід з Москалями. Росія пускає блахмана перед світом, що вона нічого не винна, що вона не посягає за чужим добром, що вона не хоче ані клаптика чужої землі, а хоче лиш відібрати від Австрії своїх людей, бо ті галицькі „руські” самі просять Росію о висвободження з чужого ярма. Через таку брехню може вийти велика шкода для нас, бо чужі народи готові повірити, що ми справді Москалі, і як прийде до заключення мира, то готові нас призначити під Росію. Отже нам не вільно мовчати в такій важній хвилі. Нашим святим обовязком є на вічах за протестувати проти цього й крикнути, щоб усі чужі народи почули, що це брехня, що це московська лож, бо ~~бу~~ Москалями ніколи не були й не хочемо бути. Ми є осібний нарід, з осібною вірою, мовою, звичаями й обичаями, й не хочемо російського царя не то за батька, але навіть за вуйка!

Друга робота з нашої сторони є збирати жертви в грошах на підмогу для вдів і сиріт, для старців і дітей, котрі в наслідок війни примирають з голоду. Збирати жертви мусимо при всяких нагодах. Від уст собі віднимати, обходитися в життю як найскромнійше, відмовляти собі на час війни всіх забав і розривок, а кождий зайвий цент посилати до старого царя на голодуючих. Ми мусимо наложити на себе добровільний народний податок, бо так велить нам

наш патріотизм, наша народна свідомість, наше серце й любов до своїх.

І отсей нинішній концерт має на цілі призбирати грошеву заемогу для старого краю. Слава й честь вам, поважані панове й браття, що, порозумівши патріотичну ціль сього концерту, ви так численно зібралися. Слава й честь усім тим, що занялися урядженням нинішнього концерту; а найкращою подякою для вас нехай буде це внутрішнє вдоволення, що призбираними в цей спосіб грішми отрете не одну сльозу бідним матерям і сиротам.

Не упадаймо на дусі! Хотяйби навіть Росія й виграла, хотяйби пересунула граничні стовпи, хотяйби й загарбала нас під свою владь, то ще й тоді ми, як нарід, не пропали, бо живий нарід можна загарбати, але не знищити. Нема такої нагайки, котра би змусила українську душу забути свою народність, свою рідну мову, а прийняти чужу за свою!

Ще раз дякуючи вам, панове й браття, в імени нещасливих старців, вдовиць і сиріт за підмогу, кличу з глибини серця: **Не т р а т ь м о н а д і ї!**

Були часи для нас ще гірші; бувало таке, що нас уже мали за померших, — а ми воскресли з мертвих на страх і смуток тим, що цілими віками гріб нам копали й „вічну пам'ять” по нас співали. Нині, при такій свідомості народній, при таких патріотизмі жадна ворожа рука не годна загнати нас до гробу!

Таж не даром цвіт розцвівся!

Чейже буде з цвіту плід.

Таж не даром пробудився

Український жвавий рід.

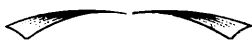
Довго нас недоля жерла,

Доси нас наруга жре;

Та ми крикнім:

Ще не вмерла!

Ще не вмерла і не вмере!!

ВСТУПНЕ СЛОВО

НА КОНЦЕРТІ В ЧЕСТЬ Т. ШЕВЧЕНКА, 8. ЧЕРВНЯ
1918. Р., В ФИЛАДЕЛФІЇ.

Спочиваєш ти, наш батьку,
Тихо в домовині,
Та збудила твоя пісня
Думки на Україні.

Не всіх великих людей почитають однаково. Одних почитають самі історики, других почитають лікарі, третих самі поети; а мало є таких великих людей, котримби покланявся цілий нарід. У нас, Українців, Тараса Шевченка почитає весь нарід, а почитає тому, бо в нім бачить не лише великого поета, але й народного мученика, апостола правди й гетьмана, одним словом: найбільшого сина, якого Україна на світ видала.

9. марта с. р. минуло сто чотири роки, як народився Тарас Шевченко.

Не в палаті і не в панській родині побачив він світ Божий, але в хлопській хаті, де голод терпіли і панцину проклинали.

Перші роки Тарасового життя були досить щасливі. Жив так, як кожда хлопська дитина. В літі бігав по дворі, бавився з другими дітьми, купався в потоці, що плив недалеко хати, а в зимі сидів за печю або пустував по хаті. Тай хлопська дитина була щаслива.

Та не довго тревало те його щастя. На девятому році життя померла його добра мати, а батько, лишившись з шістьма дітьми, мусів другий раз оженитися. До хати прийшла мачуха і привела свої діти від першого чоловіка. Аж тепер доперва настало пекло в родині. Діти зведенята все сварилися та билися, а через них приходило до сварки й межи старими. Найгірше виходив на тім малий Тарас, що був досить непосидючий і часто потовкав мачушиного сина Степана. За се

зненавиділа його мачуха і, де могла, відплачувалася Тарасови штурханцями.

Коли Тарас мав 11 літ, помер і батько, а, розділюючи перед смертю свій маєток, сказав: „Тарасови з мого маєтку не даю нічого, бо з него буде або щось дуже добре, або велике ледащо, то-ж мій маєток йому не придасться”.

По смерті батька мачуха хотіла позбутися з хати Тараса і віддала його на науку до дяка. Опісля став Тарас громадським пастухом овець, таки в своїм селі; потім служив наймитком, відтак пішов до маляра, бо таки конче забажав навчитися малювати, а нарешті поміщик (дідич) забрав хлопчину до двора за панського льокайчука.

Зі своїм дідичем виїхав Тарас до Варшави, де цей дідич віддав Шевченка вчитися на pokojового маляра; а коли відтак той дідич перенісся з Варшави до Петербурга, то Шевченко вчився чотири роки у правдивого маляра, Ширяєва. Там, у Петербурзі, пізнався Шевченко зі своїми земляками, а через них познакомився з визначними Росіянами, професорами академії та славними поетами. Всі любили Шевченка і жалували його, що він, хоч такий здібний, не може ходити до шкіл. Ті світлі люде придумували, як би то викупити Тараса з кріпацтва, щоби відтак він міг ходити до висших шкіл. І ось який спосіб видумали. Славний російський маляр Брюлов намалював дуже гарний портрет російського поета Жуковського і пустив той портрет на лотерію, а заробивши тим способом 2,500 рублів, викупив за ці гроші Шевченка від дідича Енгельгардта. Сталося се 4. мая 1838. р., як Шевченко мав 24 роки.

Тепер настало для Тараса нове життя. Його прийняли до академії малярства і він почав пильно вчитися. Та пробудилася в серці Шевченка любов до свого закріпощеного, поневоленого народу і він всі ті народні кривди, всі терпіння списав віршами і видав особною книжечкою, під назвою „Кобзар”. Та не в тім лихо. Вибравшись по скінченню академії малярства на Україну, поїхав і до Києва. Тут запізнався з іншими світлими

Українцями, як Миколою Костомаровом, Паньком Кулішем, і вони заснували в Києві таємне товариство Кирило-Методієвське Братство, котре мало на цілі запобігти тяжкій хлопській нужді. Тимчасом російський уряд дізнався про це товариство; всіх його членів арештували, а межи ними і Шевченка. Видали присуд і Шевченко на ціле життя мав йти в салдати, а в додатку заборонили йому писати й малювати.

Завдяки протекції зі сторони впливових Росіян Шевченко по 10 літах неволі і каторги вернув на Україну, але вже зі зломаним здоров'ям. Перебувши рік на Україні, вернув до Петербуга і тут заскочила його смерть, 10. марта 1861. р. Оттак прожив а радше перемучився великий український поет 47 літ. Його поховано в Петербурзі, але по місяцеві привезли Шевченкове тіло на Україну і похоронили на високій горі близько місточка Канева над Дніпром. Над тілом поета висипано високу могилу і закопано великий спіжевий хрест.

Отсе коротка життєпись того, котрому не від ніні віддає честь вся соборна Україна, а котрого пам'ять і ми нинішнім концертом постановили звеличити.

І чим то Шевченко заслужив собі в нашій народі на таку велику честь?

Заслуга Тараса Шевченка не є лише в самих його творах; не тому він славний, що писав гарні поезії, бо поетичний талан се дар Божий, і чоловік поетом родиться; але правдива і виключно його заслуга лежить у тім, що він уживаючи рідного слова в своїх поезіях, нашу мову, котрою тоді пани і Москалі погорджували, виніс перед світ і показав усім її красу та здібність стати мовою культурною. Тому то Тарас Шевченко є батьком нашого національного відродження, бо в тих часах, коли він дався чути своїми поезіями на рідній мові, ми були наче мертві. Нашу мову уважали за вимираюче наріччє, за мову свинопасів, не спосібну до книжок, і намагалися доказати, що нам не слід приймати в літературу якусь нову мову, коли можна писати російською мовою. Вони ро-

били те саме, що до недавна торочили галицькі москвофіли, будьто ми „адін народ” з російським, тож має бути й „адін язик”. А кріпацький син Шевченко показав своїм незрачим, землякам, що вони помиляються, що треба нам минати „чужії пороги, а орати свою ниву, свої перелоги”.

От в чім заслуга Шевченка!

Друга заслуга Шевченка і то велика, є в тім, що він стався народним мучеником.

Шевченко не лише знав українську мову, не лише любив мужика, не лише відчував народне горе, але він упінувся за народним правом. Шевченко на власній шкірі переболів усі хлопські злидні, вмів сказати про них, і за се потерпів десять літ каторги.

А прецінь Шевченко міг собі зробити панське життя, міг добути собі слави й ордери носити, якби був, так як другі вирікся свого і писав російською мовою. Колиж він того не зробив, коли він волів каторгу і переслідування ніж зрадити свій нарід, то зовсім справедливо належиться йому почесне ім'я: народного мученика — і таким величає його весь український нарід.

Шевченко є ще й народним пророком.

Пророки свій нарід перестерігали перед нещастем, в найтяжчих хвилях народу додавали йому отухи, накликували нарід до праці, предсказували будучність. Шевченко робив те саме для свого народа. Картав гріхи та промахи предків і сучасників, завзивав до одностайної боротьби за волю України, слабодухів покріпляв на душі, малюючи у своїх історичних поемах геройські діла і подвиги козацькі і запевнював, що як не будемо чужими підніжками й рабами, як не підемо на службу чужим, як не будемо собі шукати інших богів, то „встане Україна світ правди засвітить і помолється на волі невольничі діти”.

Отсе в коротких словах зібрані причини, чому Тарас Шевченко заслугує в українським народі на пам'ять і вічну честь, і чому ми днесь поминаємо його пам'ять. Найкраще однак звеличимо пам'ять сього вели-

кого, незабутнього нашого генія, мученика і народно-го пророка тим, як підемо за його покликом і прикладом.

Працюймо без упину для України, не зважаючи на ніякі перешкоди зі сторони ворогів наших, а працюймо тим ширійше, що вже гряде час, де роковини того замученого пророка святкувати-мемо на своїй рідній і вольній землі; бо, як вернув Шевченко з Петербурга, так верне і воля України, котру від нас до Петербурга були забрали. Тільки що Шевченко вертав з Петербурга на Україну в трумні, а воля верне живцем, бо — воля не вмирає!

ВСТУПНЕ СЛОВО

**НА МАСОВІМ МАНІФЕСТАЦІЙНІМ ВІЧУ В СПРАВІ
ПРОТЕСТУ ПРОТИ НАЇЗДУ ПОЛЯКІВ НА ГАЛИЧИНУ
І МОСКАЛІВ НА ЗАКОРДОННУ УКРАЇНУ, В ФИЛА-
ДЕЛФІ, 1. ГРУДНЯ 1918. РОКУ.**

Каже стара римська пословиця, що „історія є учителькою життя”. І по правді так є. Коли взяти до рук всесвітню історію, коли читати про славу бувальщину різних народів, про їх лицарські подвиги, воєнні виправи, про світлі часи культури, про славних, великих мужів, героїв, геніїв, подвижників науки, штуки, літератури, то чоловік одушевляється, захоплюється тим, підбадьорює свого духа й учиться, як треба для свого народу працювати, як свою вітчину любити і якого добра своєму народови бажати, аби той рідний нарід міг стати поруч других народів, як рівний з рівним, славний зі славним.

Та на жаль, порівнюючи історію чужих народів з історією українського народу, чоловікови стає на серці важко, так важко, що нераз аж плакати хочеться. Славної бувальщини у нас мало, світлих хвиль майже ніяких, великих мужів почислиш на пальцях одної руки, а натомість чорним пасмом століттями тягнеться неволя й терпіння в чужім ярмі. Неначе якесь фатум

зависло над тим бідним українським народом. Що видобудеться з одного ярма, то попаде в друге, ще тяжше від першого.

Др. Евген Петрушевич.

Плюндрували Україну сотками літ татарські орди, минулося лихоліття татарське, настала кормига польська та московська, а по них прийшла аж потрійна благодать, бо царський кнут, шляхотська самоволя та славна австрійська конституція. А бідний український мужик стогнав, двигав те царсько-королівсько-шляхотське ярмо й визирав тої воленьки та шукав за нею в печальних думках, співаючи тяжким серцем: „Гей, вийди доле із води, визволь мене, серденько, із біди”... Визирав та не міг діждатися!

В тім вижаданню волі, в тій боротьбі до кращої долі надтягнула воєнна хмара, вибухла велика світова війна; війна, якої ще світ не бачив; війна, що зрушила з основ найбільші європейські держави. Поспадали царські, королівські і цісарські корони, прорвалися державні кордони, а поневолені народи опинилися перед золотою свободою. Здавалося, що вже аж тепер усміхнеться красша доля всім угнетеним народам, а з ними й українському народови. Славний президент Вилсон пішов побідою на врага в ім'я справедливости й самовизначення народів, в ім'я демократії, тай проголосив світови, що американська армія йде добувати волю всім слабшим народам, бо після Божих і вселюдських прав воля належиться кожному народови.

І настала велика радість в українськiм народі, радість від тисяч літ небувала; сусід сусідови, брат братови стискав руку, один другого обнимав, цілував і зі слезами радості голосив: воля! воля!

Здавалося, що аж тепер заживуть народи в злагоді, в мирі, в любові; що аж тепер уже не буде один нарід другого угнітати, один над другим панувати, бо повстануть нові, демократичні держави, без коронованих царів та цісарів.

Користаючи з хвилі, Украніці по сей і той бік Збруча повибирали собі свої народні правительства і зачалася робота. Аж ось доносять часописи, що на глум всяким Божим і людським правам „свободолюбні й широко демократичні” Поляки, з соціялістом Дашинським, з одного, а чорносотенні Москалі з другого боку допустилися на братнім, бо славянськiм народі українськiм, нечуваного насильства. Розігнали при помочи наїздних військ і багнетів Українські Установчі Збори у Львові та в Києві й позбавили український нарід репрезентації саме в той час, коли репрезентанти інших вольних народів збираються на мирову конференцію, рішати про долю своїх країв.

Одні й другі, Ляхи й Москалі, простягнули свої нахабні пазурі по не свою власність, бо по відвічну нашу батьківщину. Нова „демократична” Польща, на подо-

бу давньої шляхотської, хоче ще й нині повернути п'ять мільйонів галицьких Українців у своїх слуг і зробити їх рабами ляхських панів. На соймі в Дітройт жадають польські конфедерати від нашого президента волі, свободи для свого народу, а рівночасно відбирають силоміць свободу українському народові. Нині хіба вже сліпий не бачить, що всі Поляки — шляхтич, чи демократ, чи соціаліст — одним миром мазані. Всі вони старі грішники, відвічні вороги українського народу. Не добила нас царська Росія, не добила нас шляхотська Польща, не добила нас Австрія, то нині польські „демократи” хочуть нас до решти добити і стерти з лиця землі те „гайдамацке плем'я” — як вони нас називають. Тепер уже галицькі Українці мали би лишитися в виключних руках і під виключною владою Поляків; в руках наших вічних ворогів мала би лежати наша судьба.

Це, панове браття, страшна річ! Це нова неволя, це новий ясир, це стричок на всіх галицьких Українців. Якби це сталося, то ти, чоловіче, вже нині махни рукою на поворот до рідного краю, бо вже мабуть за другим наворотом не схочеш ходити за плугом на панській лані й розкидати виорані кости своїх синів та братів, борців за долю й волю України. Ще добре не засклепилися кроваві синяки на плечах українського мужика від панських бичків та шляхотських нагайок, а вже нову панщину готовлять нам „свободолюбні” Поляки зі своїм демократом Дашинським. Вже нові кайдани кують для тебе й твоїх дітей наші „найсердечніші” опікуни. Польські комірники на українській землі плянують неволю для галицьких Українців; а Москалі остряють свої зуби на Україну закордонну. А ми у таку хвилю маємо вичікувати якогось чуда з небес?! Маємо мовчки датися живцем закопати в могилу?!

Ні, браття й сестри! Покажім, що ми свідомий народ; покажім, що ми не дамося запрячи в ляхське ярмо, що живцем не покладемося в могилу. Надходить переважна хвиля, де на мировій конференції має рішитися, чи бути нам газдами чи рабами на своїм обійстю.

Реченець мирової конференції вже недалеко, а дотеперішні гнобителі наші роблять собі надію, що дістануть під своє пановання Україну.

Тож в цих кількох днях, заки наш президент виїде на мирову конференцію, зашлім йому наш протест проти нахабности Поляків та Москалів. Скажім йому, що лучше нам гинути ніж йти в польську неволю.

Зашлім петицію до президента Вилсона, нехай він постоїть, аби його точки були сповнені, аби кождий нарід був газдою, не слугою на своїй рідній землі, аби аліянти в інтересі тривалого мира в східній Європі дали змогу українському народови жити своїм питомим життєм.

На дусі не упадаймо! При помочі оборонця гноблених народів, президента Вилсона, дібемося лучшої долі й самі подиктуємо собі права в своїй хаті. Ми не відмовляємо Москалям права на московську державу, ми не завидуємо Полякам незалежної Польщі, але вара їм від нашої кєрвавиці, вара їм від кожного українського загона, бо кождий сей загін зрошений українською кровю й костями засіяний. Костями наших предків за давної Польщі і Росії, костями наших батьків, синів і братів у теперішній війні. Не для Поляків і не для Москалів Україна!! Україна для Українців!!

ЗАГОЛОШЕННЯ

ПОМИНАЛЬНИЦІ ЗА ПОГИБШИХ ГЕРОЇВ У БО- РОТБІ З ПОЛЯКАМИ.

Дорогі Браття і Сестри!

На другу неділю має відбутися заходом тутешніх Січовиків поминальне Богослуження при пам'ятковім хресті на нашім цвинтарі. Той пам'ятковий хрест здвигнули філадельфійські Українці і висипали високу могилу в честь і на вічну пам'ять тих братів наших у Старім Краю, котрі полягли в боротьбі з ворогом за волю і долю України. Тоді, коли наші браття в Старім Краю вхопили за оруже й знялися до війни з Поляками за самостійність, тоді ви спокійно і безпечно працювали по фабриках на вільній землі Вашингтона і заробляли гарний гріш. Тоді, коли ваші батьки, браття і сини в голоді й холоді відбивали від Поляків місто за містом, село за селом, ви в достатках собі проживали і весело забавлялися. Тоді, коли ваші рідні в Галичині конали по криміналах і таборах інтернованих з голоду або на заразливі хвороби, пошести, ви собі гуляли, грали в карти й попивали трунки по 5 долярів за фляшку. А прецінь наші браття в ріднім краю станули до бою з ворогом не тільки за свою, але і за вашу справу. Вони наражали своє життя в обороні не тільки своєї Вітчизни, але й вашої. Вони хотіли добути волю не лише для себе, але й для вас! Тож як газети донесли, що наш нарід мусів податися перед перемагаючою силою ворога, що тисячі впали трупом, а десятки тисяч зістали арештовані або інтерновані, тогді застогнало й наше серце з тяжкого болю, і ми у вираз того смутку нашого здвигнули пам'ятковий хрест та висипали могилу в честь і пам'ять героїв, поляглих у боротьбі за волю рідного краю.

Дорогі браття і сестри! Якби порахувати всі ті жертви життя; якби почислити всіх тих, що поклали

свої буйні голови в боротьбі о самостійність нашої Вітчизни; якби зібрати всіх тих, що в таборах інтернованих вимерли на тиф, то ця могила дуже а дуже маленька. Якби ми хотіли висипати пам'яткову могилу бодай в приближенню до жертв, які поніс український нарід у війні з Поляками, то така могила булаб як друга Чорногора; бо вона мусіла би змістити в собі сотки тисяч наших братів, яких ворог вислав на другий світ. Але хоть наша могила своїм обємом не відповідає числу жертв, то моральна вартість тої могили для нас, філадельфійських Українців, є така сама, якби в ній були заколані тлінні останки всіх поляглих наших героїв, від першого до послідного. Для нас ця могила є неначе народним гробівцем. Коли ми стоїмо біля тої могили з хрестом; коли ми молимося у стіп того хреста, то нам мається здавати, що в тій могилі спочивають цілі сотні старокраєвих Січових Стрільців; що там закопані всі жертви ляцької самоволі; що в ній лежить замучений Ляхами священник Остап Нижанковський, і 73-літний старець, замучений свящ. Захар Підляшецький, і замучені селяни: Демчук, Головка, Хомяк, та сотки других з ріжних сіл Східної Галичини. Ця наша могила має бути для нас таксамо дорогою, якби вона була висипана в ріднім краю під Львовом, Станиславовом, Сокалем або Коломиєю.

На другу неділю підемо під цю могилу і там помолимося за тих, за котрих Ляхи не дозволяють нашим братам правити богослужень, не позваляють хреста поставити й могили висипати, щоби — борони Боже — душа українського хлопа не відчула кривди, заподіяної їй ворогом тай не загоріла бажаннем пімсти. Але нам ніхто того всього не забороняє, над нами не тяжить ляцький п'ястук, за нами не патрулює польський жандарм, тож ми всі пійдім і помянім тих, що наложили головами в боротьбі за волю для себе й для нас.

Не забуваймо дорогі браття і сестри, що крім тих, котрі в отвертій боротьбі з ворогом стратили своє життя, тисячі других гинули не звичайною смертю від

кулі, але смертю мученичою. Таких звірств, яких допускалися Поляки над українським народом в Галичині, історія ще не чула. Таких способів мук, яких Поляки вживали, саме пекло не видумалоб. Нічим було татарське лихоліття в порівнянні з ляхськими туртурами. Ось вам кілька фактів:

В Кільчицях, пов. Самбір, польські жовніри порубали три жінки і ще живих закопали в землю.

В Коблянській Волі, пов. Самбір, позгаляли польські жовніри дня 19. червня 1919 р. людей до хат, а відтак підпалили село з усіх сторін і кожного, хто втік перед огнем, стріляли.

В Монастирських арештували польські жовніри 73-літнього старця о. З. Підляшецького та його сотрудника і мучили їх, обливаючи окропом та бючи по голові, що аж мозок виплив з голови. Відтак добило вистрілами з крісів.

В Немиричах, пов. Сокаль, викололи жовніри Павлови Пирогови очі, а відтак убили.

В Посаді Горішній пов. Старий Самбір, зловили польські жовніри 17-літнього хлопця Юрка Тербуха, обтяли йому ніс, уха і язик, викололи очі, здерли з голови шкіру з волоссям і так серед страшних мук хлопець помер.

Під Золочевом, коло залізничної станції Острів, облили польські жовніри 10 Січовиків бензиною й уставивши їх рядом, підпалили.

В Побережжю, пов. Станиславів, замордували польські жовніри Івана Біляна і Стаха Матія в той спосіб, що розпоролі їм живіт і видерли кишки.

На волівій шкірі не списав би того, що виробляли польські умундуровані бандити з нашим народом. На всі звірства є записані свідки, всі муки є списані в двох книжках, і ті, дві „червоні книги” будуть служити як „народний помяник”, і з них будуть священники відчитувати на сорокоустах імена замучених братів наших. Ті книжки повинен кождий Українець мати й своїм дітям в спадщині лишити.

Не зломали Ляхи наш нарід муками, то тепер беруться іншого способу. Хитрий ворог знає добре, що старі вояки не вічні. Старе покоління годі на своє переробити, а по старих прийде молодіж, прийде нове покоління. Армія мусить мати резерву; на місце упавших в бою жовнів, треба поставити нових, свіжих. А тим новим рекрутом є молодь, діти-школярі. Тому Поляки хочуть захопити наші школи в свої руки, понаставляти своїх учителів і виховувати наші діти по свому. А сей плян для нас є убийчий. Наша молодь з польських шкіл вийде яничарами. Щоб ратуватися, наші провідники народні рішили позакладати по містах і селах приватні рідні школи зі своїми вчителями. Нехай нашу молодь учать свої вчителі, нехай учать ті самі, що мучилися по польських криміналах за українство, які брали від Поляків буки й нагаї. Як наша молодь вийде з такої школи, то певно не принесе встиду українському народови. З такої школи вийдуть гайдамаки, запеки, котрі колись стануть гідними синами своїх батьків. Але такі школи утримати, на се треба багато гроша, хоть той гріш в рідну школу вложений, колись виплатиться в сотеро.

Дорогі браття і сестри! Як ваші батьки і брати не жалували жертв життя, то ви не смієте жалувати жертв у грошах! На парастасі буде збірка на Рідну Школу; ніхто не повинен бути скупим і байдужим. Я вірю, що філадельфійські Українці, які дотепер світили приміром патріотизму і жертвенности понад усі наші громади в Америці, не дадуться „збітувати” й у жертві на Рідну Школу.

ВСТУПНЕ СЛОВО

НА ПРОТЕСТАЦІЙНІМ ВІЧУ В ФИЛАДЕЛФІ,

15. ЧЕРВНЯ 1919. Р.

Свою Україну любіть,
Любіть її во время люте;
В останню, тяжку минуту
За неї Господа моліть!

Шановна Громадо!

Сумні, дуже сумні вісти прийшли до нас з рідного краю; вісти, що чорним смутком наповнили серця українського народу в Америці; вісти, що прямо розпукою огортають душу кожного з нас: ціла Східна Галичина опинилася вже в ляцьких руках.

Вража Ляшня мов Татарва напала на нашу Вітчину, понищила міста й села, попалила або позамикала церкви, а народних провідників запроторила по тюрмах. І так хижа птиця, польський орел на кривавому полі, повіває над українськими землями. Посіпаки в рогатих шапках ходять нині від села до села, від хати до хати й друкують послідну сірачину з українського мужика на „odbudowanie Polski od morza do morza”!

Неситі Ляхи, за тайним дозволом від французького „тигра”, ломлять обітницю, дану Аліянтам на завішення зброї й силою, в підступний спосіб, відбирають українському народові в Галичині його рідну землю. Заволоки на нашій землі плянують неволю на нас, покликуючися в своїй безпримірній нахабності на „історичні права”.

Що за перфідія! Історичні права! Як колись-там Ляхи злодійським способом, безправно, загарбали українські землі й крадене добро, помимо протесту зі сторони правних властителів, держали який час силою, то це у них називається „історичне право”. Це злодійське право! а крадене добро лишається краденим і по 500 літах.

Як Ляхи покликаються на історичне право до Східної Галичини, то на таке саме історичне право може покликуватися Німець до Познаньщини і Гданська. Як Польща загарбує українські землі на основі буцім то

історичного права, то Німеччина не повинна звернути їм Познаньщини ні Шлезка.

Дайте їм Дрогобич, дайте їм Борислав, бо Ляхи нафти не мають. Алеж бо ті самі Ляхи золотих майн не мають, то може би президент Вилсон відступив Ляхам копальні золота на Алясці?

Віроломники! Хотіли зацитькати галицьких Українців польською автономією, й одного дня ухвалюють у соймі автономію, а за чотири дні замикають тисячами Українців по тюрмах, палять церкви, а священників-народовців до криміналів саджають. От вам польська автономія! Український нарід уже добре пізнав ляцьку „гавтономію”, ще з часів австрійських. Тоді кожде право треба було Ляхам з горла видерати, а це-ж будь-що-будь була німецька Австрія. Якою-ж то автономічного добра можна надіятися від теперішньої Польщі? Історія свідком, що Поляки ніяких умов з Українцями не додержували, бо після науки польських ксьондзів-езуїтів присяга, дана „гайдамакам”, не обов'язувала. Таке буде й з новою польською автономією.

Якщо мирового конференція думає собі, що українсько-польський спір можна залагодити в той спосіб аби Польща взяла Східну Галичину й дала Українцям відчипне в виді автономії, то мирового конференція грубо помиляється. Українці ніколи не пристануть на автономію, бо Східна Галичина є українська й мусить такою остатися. Галицькі Українці за свою прадідну землю будуть так довго боротися, поки не поставлять на своїм. І хоть Поляки є тепер оружно сильніші від Українців, то се лиш завдяки хвилевим обставинам, але сей склад обставин не буде вічний і настане колись час лучшої долі й для нас. Українців є вдвоє більше ніж Поляків; вони ще двигнуться і як прийде хвиля пімсти за всі кривди наші, то ще так відплатимосся нашим кривдникам, що аж пекло здрігнеться! Ще Україна справить Ляхам другі Жовті Води!

Та хотяй наш нарід переживає під сю пору тяжкі часи, бо часи гірш татарського лихоліття, то ми не тратимо надії на кращу будучність. Не упадаймо на дусі і будьмо витривалі. Коби лиш кордони отворили-

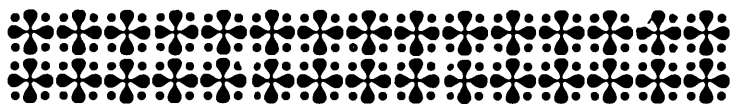
ся, то американські Українці дадуть поміч своїм браттям, і тоді зачнеться кровава розправа з Ляхами. А заки до того прийде, то ми повинні засипати мирову конференцію протестаційними телеграмми проти ляхького наїзду на українські землі. Тепер кожда година дорога, і тому від наших протестаційних віч повинна потрястися ціла Америка. Нашим браттям в Галичині Ляхи не дозволяють на віча й протести, а ми тут можемо, бо в Америці комісар віча не розв'яже, ані староста не закаже. В таке люте время мовчати і з заложеними руками спокійно прислуховатися, як наших братів мордують, — це смертельний, народний гріх! Віча, протести й жертви в грошах — це святий обов'язок кожного американського Українця!

Гей, браття! Чи ви знаєте, що американські Поляки зібрали на Польщу 10 мільонів доларів? А кільки там було й українського гроша? Кільки самі Українці зложили на будову Польщі, на карабіни й кулі, на свою власну погибель? Зайдіть-но ви до польських шторів, зайдіть до польських салунів, зайдіть до польських костелів, що там українського гроша! А чи так повинно бути?!

Організуймося, будім у нашім народі національну свідомість, вироблюймо народну карність, оминаймо чужих склепарів а попираймо своїх. Не тягайтеся по костелах, як маєте свої церкви. Уряджуймо віча, складаймо жертви на оборону рідного краю, а цим способом прийдемо з помічю нашим браттям, поневоленим Ляхами.

Шановні браття! Як ми всі однодушно візьмемося до праці, як усі солідарно подамо собі руки й не будемо упадати духом, то наша справа не пропаде. Не забуваймо, що часи рабства й неволі вже безповоротно минули. Нині інший світ та інші часи настали; нині всі поневолені народи вибиваються на волю, тож і нам, Українцям, не пора вражому Ляхови служити; нам пора для України жити!!

ПРИВИТАННЄ

МИТРОПОЛИТА А. ШЕПТИЦЬКОГО У ФИЛАДЕЛФІЇ
В Р. 1921.

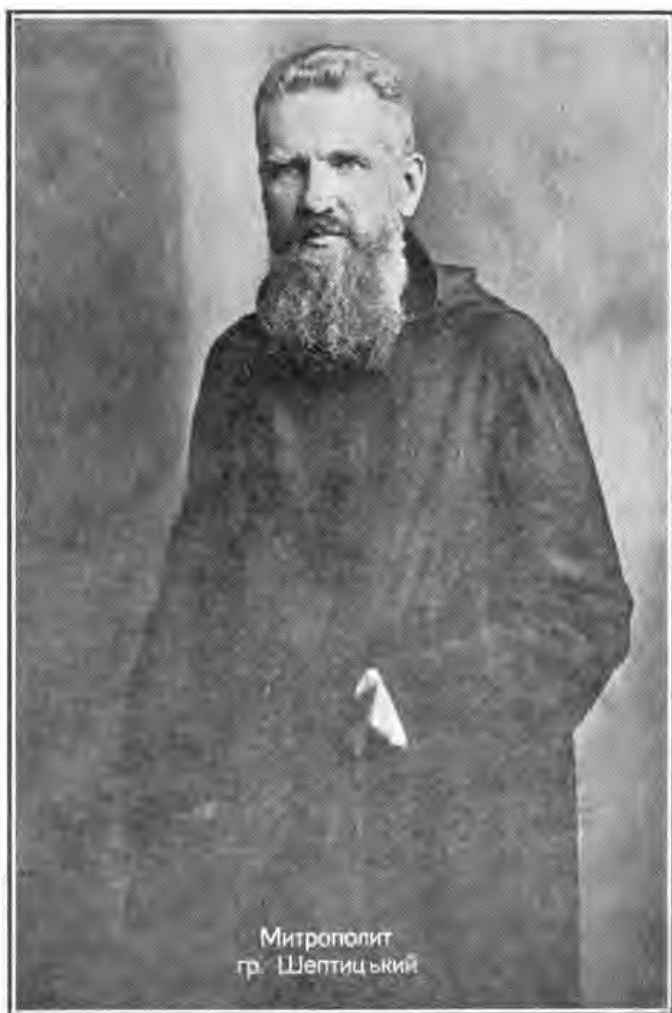
Дорогі Браття і Сестри!

Якраз одинацять літ минає, коли філадельфійські Українці в тій самій церкві витали, як гостя з краю, Високопреосвященного Митрополита; якраз 11 літ минає, коли ви були свідками торжественного посвячування цієї катедри через Їх Ексцеленцію. Ще є між вами багато парохіян з тих часів, і всім їм ще стоять у пам'яті спомини тої гостини з 1910 року.

Та тоді витали ви Дорогого Гостя у великій радості; тоді Філадельфійські Українці мали свого Єпископа, Преосвященного Кир Сотера; тоді в нашій Рідній Краю був спокій; тоді ви тішилися, коли почули з уст Дорогого Гостя, що ваші рідні з кожним днем добиваються свого права й переганяються в патріотизмі та завзяттю. І тоді то до тої веселости вашої прибула ще одна радість: гостина Князя нашої Церкви, гостина всіми своїми любленого і шанованого Ексцеленції Митрополита Андрея.

Нині, по одинайцятьох роках, страшних роках, в тій самій церкві витаємо опять того самого Гостя дорогого, того самого Князя Церкви, того самого Великого Сина України, Високопреосвященного Митрополита Кир Андрея Шептицького. Але, Боже милий, яка різниця тоді а тепер? Яка різниця між першим вітанням а другим; яка різниця між першою гостиною а другою.

І нині здвиг народа, і нині ті самі люде, тай церков та сама, і той самий Достойний Гість; та щож з

Митрополит А. Шептицький.

того, коли не та сама радість, бо вже зі смутком перемішана. Ніби радість, а в серці біль; святочний настрій, а в очах сльози. В ріднім краю руїна й неволя; катедра без Владики осиротіла, єпископський трон у жалобі. А Гість наш Дорогий, особою той самий, але гляньте, браття, яка зміна! Одинацять літ тому, коли перший раз відвідував своїх за морем, був в самім розцвіті віку, в самій силі, а нині приходить до нас уже з сивим волоссям, приходить як знемощений старець, прибитий важкою журбою, знеможений горем, зломаний злиднями. Не так тими злиднями, які перетерпів у неволі, в холодних тюрмах в Нижнім Новгороді, у Курську, в Суздалі та в Ярославі, як радше зломаний тою журбою, від якої боліє серце Владики ізза терпінь і мук своєї Церкви, свого рідного народа.

Коли по трилітній російській неволі вертав наш Дорогий Владика на рідну землю, то вертав в тій надії, що вже воскресла свобідна Україна, а тимчасом по російській неволі наступила стораз гірша неволя, польська кормига. Там у царській неволі, стояв під дверми російський караул, а на рідній землі пильнують хату Владики польські жандарі.

І перекралися визначні мужі українського народу під ослоною ночі до св. Юра, прийшли до свого Владики й кажуть: Батьку! ратуйте, бо погибаєм! Ворог нас переслідує, а голод доскулює.

Не поможу я вам, дітоньки — каже Владика — на переслідуваннє, бо й мене переслідують; а з голодом треба боротися. Довго я думав, якби то лихови зарадити, якби то сиріт вигодувати, бо в дітях наша будучність і надія, та бачу, що не дамо ради. Бачу, що треба брати палицю в руки, та йти між чужих за прошеним хлібом; на старости літ треба йти на жебри.

А комітетовим закрутилися сльози в очах, що їх Батько-Митрополит, обезсилений по таких злиднях старець, з любови до свого народа хоче брати жебрачий костур у руки і йти за хлібом для сиріт. Але не могли стримати, бо бачили, що нема іншої ради. І пі-

шов Владика в світ, пішов просити хліба для голодних діточок свого рідного народу.

Чуєте, браття?!... Наш Митрополит, Князь Церкви, Царський Вязень ходить за прошенням хлібом. Для кого? Для по-воєнних сиріт, для тисячок голодних дітей...

А тепер питаюся вас: Чи може бути більша любов до свого народу, як любов нашого Владика? Хто більший патріот: чи той, що дасть доляра-два на народні ціли й на тім кінець, чи той, що товчеться по світі, терпить невідгоду, тут і там почує гірке слово, а йде і спасає від голодової смерті тисячі дітей?

Як гомін по лісі звістка неслась мила,
Що їде Батько наш.
І радість у серденьку усякому зацвила,
І вийшли на зустріч...

... ..
Певно їдучи з далекої дороги,
Утомився і примучив ноги?
Не змучив він ноги, ходом не втомився,
А вчуєте браття чого зажурився?

Діти мої возлюблені, — промовляє до вас Владика — а чи знаєте ви, як там бідують ваші рідні? А чи чуєте ви плач нещасних з рідних сторін? А чи знаєте ви, кільки ваших братів терпить голод на чужині, де в Чехах, де в Відни, де в Німеччині, де в Росії? В ріднім краю руїна, злидні, голод, а ви... ви тут живучи у вигодах провадите сварки між собою?!

Ось так промовляє до нас Владика, а ми зі сорому не сміємо Йому в очі глянути, бо правду каже. Велика наша провина, великий гріх за нами, але ще всьо дасться виправити. Закиньмо свари, подаймо собі руки, приречім поправу і ратуймо Вітчину! Потішмо нашого Гостя Дорогого і скажім:

Будемо Батьку наш, будемо
Держатися святої справи.
Для Вітчини, для волі, слави,

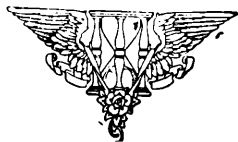
Наших замучених батьків
Посвяtimo всі наші сили,
Аж до сконання, до могили!

—o—

Ваша Ексцеленціє! Вже шість літ працюю в Філадельфії у винограді Христовім; за той час мав я нагоду пізнати тутешніх парохіян і з радістю мушу признати, що Філадельфія, коли ходило о жертви на Рідний Край, на вдови, на сироти, завше була приміром для всіх парохій у Злучених Державах. А коли рознеслася вість, що Ваше Високопреосвященство мають загостити і до Філадельфії, то всі тутешні парохіяне з радістю і нетерпеливістю вичікували тої щасливої хвилі, коли могли-муть привитати такого Достойного Гостя.

Тож днесь витаємо Вас, Владико й Батьку наш, і Богу найвисшому дякуємо, що бачимо Князя нашої Церкви ще живим, бо ми всі дуже побоювалися за життя возлюбленого Владики нашого. Нині ми чуємося щасливі й не покидаємо надії, що ще доживемо тої радісної хвилі, коли, наче другий Мойсей, випроводите свій нарід з неволі — на тихі води, на ясні зорі.

Усі клонимо свої голови перед Вами, Князю Церкви, цілуємо Ваші святительські руки і просимо о архиєрейське благословенство.

ВСТУПНЕ СЛОВО

НА ДЕМОНСТРАЦІЙНІМ ВІЧУ В ФІЛАДЕЛФІЇ,
ДНЯ 21. МАЯ, 1922. РОКУ.

Панове Громадо!

Мені припала честь на нинішнім, так багатолюднім і величавім — як рідко коли — вічу, стати перед вами, поважані Громадяне і Браття, зі вступним словом. Вступне слово, це сказатиб — формальна сторона віча; при вступнім слові нема місця розводитися широко, бо на широкі теми чекають спеціальні бесідники. Тому я, в моїм вступнім слові наміряю сказати, що спонукало нас, Панове Громадо, зібратися так численно на нинішню чорну раду? Я хочу вам вияснити це коротко, а відтак зроблю місце властивим бесідникам.

На питання, хто скликав філадельфійських і околичних Українців на нинішнє віче, відповідь така: Нас скликали нині сюди муки, терпіння і кривди зі сторони Поляків!

Нашу хату, нашу країну, яку наші рідні своїми кістками засіяли і полили своєю кровю, Ляхи грабують уже цілі віки. Вони безчестять гроби наших предків; вони забирають нам це, на що ми працювали цілі століття; вони руйнують наші церкви, наші рідні школи і наші читальні; вони катують наших братів, синів, наших сестер і наших дочок; вони вигублюють нас тюрмами і тортурами; вони відбирають нам останній загін і наділяють ним зайду Мазура.

Ненависть до Українців є першою заповідю польського народу. Кождий учитель-Лях, кождий польський священик має для Українця лиш одну заповідь, заповідь ненависти. І дійшло до того, що нині мізерний полатайко Поляк ненавидить Українця цілою ду-

шею, дивиться на нього оком короля і погорджує ним, як хамом і бидлом. Сьогодні Поляки мають свою державу, котра стоїть крадіжю чужих земель. Вони нині хвилево панують на 10 мільонами Українців, а найкращі і найсвідоміші сини України в ляцьких тюрмах тисячами вимирають, бо ми, після ляцького поняття, „хамство, бидло і гайдамацька дзіч”.

І щож нам діяти? Чи маємо махнути рукою й сказати: пропало! Чи маємо датися живцем покласти в могилу? Чи маємо стати в найми до зайдів на нашій землі?

Ні! Сто раз ні! Ми мусимо проти розбою боронитися. Ми мусимо боротись, і то довго боротись і в боротьбі той виграє, хто довше витримає. Коли наші мучені брати не траять надії, ані завзяття; коли вони готуються до боротьби з Ляхами на життє і смерть, хочьби та боротьба мала тревати й десятки літ, то чиж не було би то соромом для нас, американських Українців, махнути на все рукою?

Панове браття! Я дістав вчера лист з краю, з Комарна, і слухайте, що пишуть:

„В руїн обернулись наші села, з димом пішло у кровавому поті надбане майно, в тюрмах dokonують своїх днів останки наших найсвідоміших каменярів, а Лях гуляє! Ціла Польща працює, щоби нас цілковито згнобити. Але ми не дамо себе поконати! Ми за ніяку ціну не сміємо допустити до зневіри, лиш допоможіть нам своїми жертвами! Лиш докиньте свою цеголку до великої будови, тяжкої будови!”

Чуєте, браття? Так пишуть до нас ті, що на своїй шкірі відчувають катівську руку безпощадного переможця. Самі дають у жертву працю, боротьбу і життє, а від нас вимагають лише жертви... в грошах. Самі готові проляти кров, а від нас вимагають лише такої мізерної жертви. Ми тут на вольній землі, поза межами такої дідівської Польщі, малиби впадати на дусі й опускати руки? Вже кілька літ покладаємо надію на тих, що взялися творити лад в Європі, і раз-по-раз апелюємо до них в ім'я справедливости, тай дуримо себе.

Шкода труду! Нам треба вже раз зрозуміти, що державні делегати, політики не визнають ніякої справедливості. Вони мають на оці „бізнес” своїх держав, і лише „бізнес”. На мітингах, на конференціях саме крутість. Одна держава старається перехитрити другу, а про справедливість там ніхто не питає. Такого висміяли би. Тож не надіймося на нікого, лише в свою силу вірмо! Нам ніхто не допоможе, як ми собі самі не поможемо. Кінчу мою предмову словами одного мужика патріота, котрий лист до свого товариша в Америці так закінчив: „А перекажіть там про ті кривди наші, про ті муки й терпіння своєму Вилсонови, котрий побудував Ляхам Польщу; але скажіть йому, що ми не позволимо собою ярмаркувати. Ані Франція, ані Італія, ані Англія, ані Раковський не мають права вивозити нас на торг! Ми маємо право жити й будемо жити!”

Так, панове Громадо. Не дозволюмо себе продавати! А як нема для нас законних доріг до незалежності, як маємо з ласки антанти далі оставати в ляцько-московській неволі, то наплювати на всі конференції і берімся до такого способу боротьби, як Айриші.

На всі базікання польських газет про згоду в нас повинна бути одна відповідь: Ляхи! Ми з вами поєднаємось тоді, як простягнете до нас руку ізза Сяну, а покищо всі підемо в бій кєрвавий від Сяну до Дону, в нашій землі панувати не дамо нікому!

ПРОМОВА

НА НАРОДНІМ ВІЧУ В ФІЛАДЕЛФІЇ, 30. ВЕРЕСНЯ
1922, В СПРАВІ „НЕГАЙНОЇ ПОМОЧИ” ДЛЯ
СХІДНОЇ ГАЛИЧИНИ.

Славна Громадо!

Після найновіших вістей, які наспіли зі старого краю різними дорогами, наші браття з несподіваною завзятістю станули до боротьби з відвічним нашим ворогом, Ляхом. І в тій переважній для нас справі устроєно нинішнє віче.

На мене припало промовити до Вас, славні громадяне, перше слово; представити вам ціль нинішнього віча і виложити плян нашої участі в тій боротьбі за волю і долю рідного краю. Прошу вас, Дорогі Браття і Сестри, вислухати уважно і терпеливо моїх слів, а відтак порадьтеся свого розуму і своєї совісті, що маємо робити?

Зробіть се, що скаже розум і совість ваша!

Іміяй уши слухати да слухит!

Людина тоді є людиною, коли відчуває у своїм серцю любов до своїх рідних. Батько, що не відчуває обов'язків супроти своїх дітей, не гідний називатися батьком. Не гідні людського імені діти, що не відчувають обов'язків супроти своїх родичів. А нарід, се ніщо інше, тільки одна велика родина. Отже всі Українці і Українки є собі браття і сестри, і як браття і сестри повинні себе любити, повинні разом держатися, повинні собі взаємно помагати.

Наші предки попалися в ляцьку й московську неволю, а нинішні браття і сестри наші хочуть скинути зі себе чуже ярмо; хочуть збудувати свою власну державу, свою власну хату, бо лише в своїй хаті своя правда і сила і воля!

І за отсе тепер іде боротьба з ворогами.

Коли в сій світовій війні розпалися великі держави, Австрія і Росія, кождий нарід, який входив у склад тих держав, вхопив за оруже і проголосив свою неза-

лежну національну державу. Тесаме зробили й Українці. Та з одної сторони російські большевики, а з другої Ляхи, при допомозі Франції, з бандами Галлера розбили нашу 120-тисячну армію. Правительство галицьке мусіло виїхати з рідного краю за границю й осіло у Відні. Та хотяй галицькі Українці зістали розбиті, то на дусі не впали і рук не опустили. Наше правитель-ство слало раз-по-раз протести на руки аліянтів і вкінці переконало аліянтські держави, що Східна Галичина не належить Полякам і вирішення східно-галицької справи належить до аліянтів.

Дмитро Витовський.

Ми, американські Українці, своє правитель-ство підперли морально й матеріяльно. Морально вічами, протестами, телеграмами і ріжного рода демонстраціями; матеріяльно — грішми. Та чи всі Українці в Америці почувися до обовязку підперти своє правитель-ство?! Чи всі закупили бонди свободи? Сміло мож сказати, що з тих пів міліона галицьких Українців в Америці ледви може четвертина сповнила свій патріотичний обовязок. А деж решта?! Щож вона на се?! Та

решта приглядається здалека і чекає на готове. Та решта, се люди, які не мають ані серця, ані любови до свого рідного.

Я представлю вам, що то за люди.

Сталася раз одному чоловікови пригода. Переходив він через ріку. Та чи добре не знав броду, чи нога йому поховзнулася, досить того, що попався на глибоке місце і зачав потопати, Бореться він за своє життя, то поринає то виринає. А на березі стоять два куми його. Приглядаються спокійно як той бідака бореться зі смертю і балакають між собою: „Не знати, чи виратується наш кум?” Але жадең ані з місця не рушиться. Приглядаються здалека; балакають собі; а далі вже й змудилося їм, що кум так довго борикається, і як потопуючий ще раз виринув з води, вони до нього крикнули: „Спускайтеся, куме, на дно, не тратьте дармо сили!

Бачите, Браття: замість ратувати потопуючого, вони радять йому спускатися на дно. Таки „щирими” кумами є всі ті з тутешніх Українців, котрі приглядаються здалека боротьбі наших братів з Поляками. Цента не дасть, а своє хрунівство виправдує тим, що то, мовляв: „Шкода праці! По що то боротися; от лучше погодімся і буде спокій!” Такі куми все одно що вороги! Хоч вони ділом ніби нічого злого не роблять, але сама та їх бездільність в таку хвилю є злочином. Чи не встидно тобі, брате-сестро, належати до таких кумів?! Та я певний, що таких кумів межі нами не буде!

На початку моєї промови я сказав, що наше правительство свою роботу робить, щиро й добре робить, та заслугує на підперте з нашої сторони. І ми його справді підперли. Та, чи лише ми? А наші браття в Галичині що? Не підпирають свого правительства? Ой, підпирають, ще й як підпирають! А щоби ви мали поняття, як галицькі патріоти підпирають своє правительство, то я вам прочитаю дещо з того, що доносять самі польські газети.

Польська „Газета Цодзенна” пише, що українська боївка у Східній Галичині числить около 1000 людей.

При ревізії академиків найдено цілі стоси тайних приказів і відозв. Межи іншими був і такий приказ, аби кождий член боївки мав при собі трутину, щоби, вразі переловлення його польською поліцією, сейчас міг радше отруїтись, ніж датися Ляхам в руки і на тортурах зрадити своїх товаришів. З того бачимо, що в нашій Галичині дійсно ведеться війна проти Польщі. Нема справді нашої армії в Галичині, але на місці 120-тисячної армії станув цілий нарід. Цілий нарід перемінився в армію!

З початку Поляки кпили собі з наших людей і з насмішкою кричали: „Нема жадних Українцуф!“ А нині переконалися на своїй шкірі, що Українці таки є. Переконалися і вже змякли, тай примилуються з гостинцем до нас, з „автономією!“... На польську автономію навіть український пес не злакомиться. А тимчасом робота йде. Йдуть з димом польські фільварки і кольонії; вилітають у воздух війскові магазини і мости. Десь без сліду пропадають польські жандарми. Ляцькі газети кричать, що це робота Петрушевичівських агентів. Але що нас обходить, чия це робота? Для нас важне передівсім те, що робота йде й треба її підперти. Треба їй пособити. Треба післати нашим братам долари! То за мало сказати: „Най їм Бог допомагає“. Боже поможи, але ти, небоже, не лежи! Тут треба кулак всунути у кишеню і витягнути гроші і дати в жертву; але дати сейчас, дати негайно, бо така справа не чекає!

Наші браття в старім краю наражають своє життя, а тут, в Америці, один або другий при повнім столі марикує собі, чому вони там уже раз не зроблять ладу. Доки нам чекати? Та воно не штука критикувати сидячи, як в Бога за дверми; а в краю йде робота так, як pozwalają на се перемучені сили того бідного народа, який уже вісім літ стогне під виїмковим воєнним правом. Край рідний ставить такий опір, який може ставити нарід, якого села і міста повні ляцького війська та дикої жандармерії, яка по варварськи катує наших людей.

Бачите цю книжку? Це „Кровава Книга”. Має 242 сторони битого друку, і в ній списані самі муки наших найкращих і найсвідоміших людей. Волос дубом стає читати про ті страшні муки; а що ж доперва перетерпіти усі ті катовання? І хто ще сміє губу отворити і вимагати від того стероризованого, мученого народа якихсь надзвичайних діл? Та підіждіть трохи, нехай бодай кров обісхне! Нехай рани засклепляться! Нехай зростуться поломані кости! Не вільно кидати каменем на них!! Бо то мученики, бо то герої, бо то залізні люди! Капелюх здійми перед ними, честь їм віддай і з глибини серця заклич: Слава! Слава Вам, незабуті сини України!!

Ми волі хочемо. Ми прагнемо самостійної держави і то зараз, щоб не довго ждати. Але самі до нічого не беремося. Нехай вони там добувають нам волю, а ми вже на готове з долями приїдемо. А можеб вам волю до хати принести та ще й попросити: Натє, куме, беріть і халасуйте!

Тож, браття, не даваймо себе на сміх! Там в ріднім краю огні горять. Там летять у воздух магазини і мости. Там ілюмінація. Там падають трупи! Там усі кримінали заповнені нашими! Там Ляхи зі злости каженіють! А ми тут що? Чи ми Українці, чи ми Турки? Як Українці, так даваймо поміч!! Не жалують вони там життя, не жалуймо ми тут долярів. Гей, брате! Та через два-три доляри не збіднієш, з торбами ще не підеш; а памятаймо, що від нас, від нас, американських Українців, залежить, чи має бути ляцьке ярмо, чи має бути воля!

Тож до бою, американські Українці, разом з рідним краєм! Хто за нами, Бог за ним; наше діло є святим!

ПРИВИТАННЯ

ДЕЛЕГАТІВ НА КОНГРЕСІ У ФІЛАДЕЛФІЇ,
26. ЖОВТНЯ 1922.

Заблещла іскра, мати пожежу,
І з'явся пожеар!
А у т му пожері маємо викувати волю України!

Вповажані Отці й Панове Делегати!

Вже аж до кости вїлися кайдани лянцької неволі, й терпцю вже не стає нашим браттям у Рідному Краю. І піднявся стихійно весь народ і станув до боротьби на життє і смерть з наїздником і запрясяг собі: „Або волю добути або дома не бути!” Смерть або воля!!

Та чи се перший раз зривається Україна до боротьби за „воленьку святую?” А Хмельниччина що? А Гайдамаччина? А чи вибилась Україна на волю? Не вибилась. А не вибилась тому, бо якраз тоді, коли треба було найбільшої єдн о с т и, — наставав заколот, розділ, крамола. Саме тоді коли треба було стати під о д н у б у л а в у, коли треба було йти одним фронтом на ворога, саме тоді повставали партії і взаїм-но нищилися. Наставав внутрішній нелад, наставала руїна, і ся руїна кінчилася розшматованнем України поміж чужі держави. Україна, якщо не вибилася зпід чужої кормиги, то не тому, що була немічна; Україна немічна ніколи не була, але їй не доставало внутрішнього ладу. Україна, як у добі князів так і в добі гетьманів, розпадалася не під переможним напором ворогів, але під впливом вічних міжусобиць у своєму нутрі.

Нині український нарід опять зірвався до боротьби за свою державність, за свою волю; і нинішня хвиля являється також історичною, бо від цієї боротьби буде

залежати, чи маємо бути й на дальше рабами, чи вольними синами. Кажуть, що історія є учителькою життя. Коли так, то ми не сміємо поповнити тої самої помилки, тих самих гріхів, які поповняли наші предки. Ми мусимо вже раз навчитися, що в таких хвилях треба нам зеднатися і станути до боротьби під одною булавою!

Там, у Ріднім Краю, весь нарід перемінився в одну карну армію і станув до борні з Ляхом під одною булавою; станув до боротьби на життя і смерть. Але наші браття не криються з тим, що вони сеї війни не виграють без нас, американських Українців; а не виграють тому, бо хотяй вони мають подостатком жовніра, хотяй мають численну і на диво хоробру армію, — але не мають амуніції, не мають гроша. А до війни — сказав мабуть Бісмарк — треба трох річей: грошей, грошей і грошей. Наші браття в Старім Краю числять на нас і уважають нас за ту частину армії, що по військово-му називається „трен”. Трен довозить амуніцію й поживу для армії на фронті, й ми маємо постаратися для них о амуніцію. Без амуніції війна абсолютно програна!

„Трен” з пів мільона американських Українців має доставити потрібну поміч. Але поміч, — не же брацьку милостиню! І має дати кожний один, не чия ласка! Не сміє бути ані одної громади, ані одного закутка, ані одного Українця, щоби не зложив свого податку. Бо воля для всіх, бо із добутої волі будуть усі користати. А щоби потрібну поміч добути; щоби гроші до воєнної каси напливали систематично, не доривочно; щоби не платили народного податку одні й ті самі по десять разів, а другі ані разу, то треба запровадити народний катастер, треба кожного Українця вписати в реєстр, треба зорганізувати тих пів мільона Українців. А до того треба сотворити „генеральний штаб”, верховне начальство народне, яке має узяти роботу в свої руки і повести її як слід. Цього домагається український нарід в Америці через своїх делегатів.

Юліян Романчук.

Тож задачею нинішнього Конгресу буде, обдумати спосіб, якби то запровадити в українській еміграції народну карність та порядок; якби то узяти в руки контролю над народним рухом; яким способом подати Галицькій Землі дальшу поміч у боротьбі за незалежність Галицької Держави?

Вповажані Отці й Панове Делегати!

Відложім на бік бодай під сю пору, всякі партійні, всякі станові, всякі релігійні порахунки! Тут нині на тих нарадах, на тім Конгресі, мусить замовкнути всяка кириця, бо коли там, в Ріднім Краю, усі кримінали вщерть заповнені нашими братами, то наша національна совість мусить бути чиста! На віки проклятий буде той, хто нині в рідну хату внесе роздор! Нині не час на кириню і роздори; не час і не місце... бо порасе велика єсть!!

Ми, філадельфійські Українці, тішимося, що цей переважний Конгрес відбувається в нашім місті, місті братньої любови. Радіємо й витаємо Вас, Впов. Панове Делегати, від щирого серця. Будьте нашими гостями в повнім значінню того слова; радьте поважно й успішно в тій історичній хвилі, і памятайте, Панове Делегати, що на вислід Ваших нарад чекає не лише Американська Україна, але і Старий Край.

Нехай Бог благословить на добре діло! Дай Боже, щоби та Филадельфія, яка мала щасливу руку в першім Конгресі за незалежність Америки, була щасливою й у Ваших нарадах за незалежність Галицької України.

Радьте в згоді, радьте поважно, радьте однодушно і нехай Ваші ухвали вийдуть Рідному Краєви на добро, а Вам на честь і славу.

ВСТУПНЕ СЛОВО

ПРИ ОТВОРЕННІ „НАРОДНОГО ДОМУ” В ФИЛАДЕЛФІЇ, 3. ГРУДНЯ 1922.

Славні Громадяни!

Не з бути і не з добра покидали наші люди свою батьківщину і йшли в світ за очі. Не з добра! Наш чоловік так привязаний до свого загону, до своєї стріхи, що уважав собі за гріх покидати рідне село; і тому перед Господом Богом, перед образами Святих неначе оправдувався, чому покидає свою батьківщину. „Ми не кидаємо родинної стріхи задля маєтків, ані задля втіхи; але що жити нам не хочуть дати. Прости нам, Божа Мати!”

Кожний з нас покидаючи рідну стріху, приїздив сюди не на сталий побут, але на заробок. Українського емігранта не обходило публичне життя в Америці; він не інтересувався справами державними, його цілий світ нічого не обходив. Він навіть про себе не дуже дбав. Не убирався, не доїдав, не досипляв, а гарував тяжко. Був ощадний до скупости й числив дні і місяці, коли вже всяде на „шифу” й верне домів. У нього була одна думка: як найбільше гроша заробити й вертати до краю. Тілом був в Америці, а душею в ріднім селі, бо там його родичі, жінка, діти й газдівство. Такими „заробітчанами”, що тільки чекали на поворот, ми до днесь були. По війні, коли наш рідний край, Східна Галичина, ввійшов в склад Польщі, українська еміграція змінила свій зарібковий, часовий характер на сталий. По війні наші люде сказали собі, що нема їм чого вертати до рідного краю й кинулися спроваджувати сюди свої родини. А раз махнувши рукою на поворот, мусять думати над забезпеченням своєї і своїх дітей будучности тут в Америці, а тим самим мусять більше інтересуватися тутешнім життям і користати

з тутешніх горожанських прав. Нині вже наші люде беруть живу участь в американськім публичнім життю й не є байдужі до справ суспільних, політичних і культурних сього краю.

Та хотяй американські Українці лишаються вже на стало в Злучених Державах, то таки хотять і тут жити своїм питомим життем, хотять і на дальше бути Українцями. Интересуються долею своїх братів у старім краю, збирають жертви на народні цілі і не є страчені для української справи. То старі. Але молоде покоління, в Америці роджене, воно щодо українства не може рівнятися зі своїми родичами. Та за се годі його винувати. Молоде покоління, тут роджене, не має споминів зі старого краю; всі вражіння молодшого віку, які найсильніше відтискаються на душі й на умі чоловіка, воно взяло з Америки. Молоде покоління старого краю на очі не бачило, а як дещо знає про старий край, то хиба те, що чує від родичів або від других. І щож наші діти чують про старий край? Чують хиба те, що їх родичів вигнала відтам нужда, і що вони там більше не хотять вертати. Отже нема тут нічого такого, що маило би тих дітей до старого краю. Та все таки вони виростають у родичів-емігрантів, чують українську мову, в парохіяльній школі вчать по українськи, а пізнійше раз-в-раз обертаються серед громад українських емігрантів. Отже то перше молоде покоління ще не є страчене для української нації.

Та що сказати про друге покоління? Що з ним буде? Воно буде ще дальше від українського народа. Воно рідко коли почує українську мову, бо мова його родичів в дома буде вже англійська. Значиться, друге, третє покоління засуджене на смерть. Ми вже нині бачимо, що американська система, як державна так і шкільна, так і просвітна, з одною мовою на цілу Америку, має таку силу, що скорше чи пізніше потонуть в американськім морю всі чужі народности. Се бачимо на тутешніх Німцях, Французах, Італійцях, Поляках, Словаках і прч. Як таке діється з іншими народами, то така сама доля жде й наших внуків та правнуків. Роз-

ходиться о це, щоби той процес відсунути як мож на найпізніше. Ніхто не бажає собі смерті зараз. Ратується перед нею, як може. І хотяй знає, що смерть напевно прийде, але нехай приходить за 50 літ, а не нині. Ратуймося й ми! А ратунок — після моєї гадки — один: кожда українська громада мусить мати свою церкву зі старокраєвим священиком! Се дуже важна річ. Чому? До римо-католицьких, або інших римських чи протестантських костелів приходять вірні різних народностей, а ті костели зі своїми богослуженнями в латинській або англійській мові, і з проповідями англійськими ніякій нації ані не допоможуть, ані не пошкодять, бо костели американські є переважно інтернаціональні. А до української церкви з її окремим обрядом, з богослуженням у славянській мові, з проповідями в українській мові — приходять самі Українці. Отже наша церква гуртує й лучить в одну громаду самих своїх людей; а це дуже багато значить, бо така церква спинює процес винародовлення. Вона в своїм власнім інтересі мусить уживати всіх можливих способів, аби своїх вірних придержати при українській народности, бо як пропаде українська нація, тоді не потреба й української церкви.

Крім церкви кожда українська громада повинна мати свою вечірню школу, свій хор, свій парк, свою галю; одним словом: мати всьо то, чого потреба до підтримання українського духа. Котра громада буде всьо то мати, тої молодіж задержиться при народности своїх батьків дуже довго. І хоть Шевченка або Франка буде воліла читати в англійським перекладі, але своєї народности не відцурається, як зайде потреба, дасть жертву на українські ціли. Це одинокий спосіб ратунку грядучого покоління в Америці.

І тому набутте свого Народного Дому я уважаю за один великий крок наперед в народній роботі на користь тутешньої української громади.

Нинішнє торжество отворення власної хати буде памятною хвилиєю для тутешніх Українців і безперечно

піднесе на душі нас усіх та дасть початок до дальшої народної праці.

Тож честь і слава людям доброї волі, які підняли ініціативу до такого патріотичного діла. Честь і подяка всім тим, що через закупно „бондів” помогли набути цей будинок і так прекрасно його відновити.

Дай Боже, щоби цей Народний Дім став осередком здорового українського життя між тутешніми громадянами; щоби став для грядучого покоління школою українського патріотизму; щоби був тою рідною хатою в якій має зберігатися: своя правда, своя сила і своя воля!

ПРОМОВА

ДО ГРОМАДЯН НА „СПІЛЬНІМ СВЯЧЕНІМ” В УКРАЇНСЬКІЙ ГАЛІ В ФІЛАДЕЛФІЇ.

Поважані Гості!

Зі всіх свят Великодні Свята є найвеселіші, а то з різних причин. Найперше, самий час дуже много причиняється до святочної веселости, бо це найкраща, весняна пора. Відтак подія, на памятку котрої установлено празник Воскресення, є весела; а нарешті до веселости Великодних Свят багато причинюється звичай свяченого в нашій обряді. Відібрати нашому народови обряд свяченого, то на одно вийде, що відібрати Великодним Святам ту повагу і веселість, до якої вони доходять через свячене.

Хвиля, коли всі члени родини в святочній настрою обділюються свяченим яйцем і посполу собі желання складають, робить Великодні Свята торжеством й церковним і родинним. Те довге, великопосне вичікування Великодних Свят настроїло чоловіка до сього великого дня так, що кождий радби той день повитати серед веселости і спокою. Кождий у напруженню пригтовлюється до свяченого, робиться — сказатиб — нерво-

вим і тому найменша дісгармонія в родині, найменше непорозумінне псує цілі свята. Часом з благої причини, на яку газдиня дому іншим разом і уваги не звертає, в тім дни переплаче цілі свята. Святочний настрій, мир і любов мають у тім часі панувати.

Громада, се також родина в ширшій поняттю; родина велика і численна. Звичай уряджувати спільне громадське свячене, який чимраз більше приймається в нашій народі, має свої гарні сторони. Я думаю, що ціль спільного свяченого лежить у тім, аби таким спільним свяченням скріпити любов між громадянами, щоби вся громада при свяченім зєдналася в одно, щоби всі, як діти одної Неньки-України, засіли до спільного стола, щоби не було між ними „ненавидящих” себе.

Коли така є ціль і нинішнього спільного свяченого, зарядженого передовими людьми в нашій громаді, то треба лиш погратувувати їм такої гарної ідеї. Нинішнє спільне свячене має дати почин до загального обєднання тутешніх громадян, котрого то обєднання нам під сю пору дуже а дуже потрібно.

Тож я при тій нагоді желяю, що би в нашій громаді устали всякі крамоли, спори, колотнечі й непорозуміння; щоби всі були як рідні браття і сестри, як діти одної матери — України. З нинішнім днем викиньмо зі сердець гнів одні до других, забудьмо на заповідяні кривди, й після слів воскресної пісні: „Воскресєнїя день, просвітїмся, людїє, і друг друга обїймїм” всі будьмо як рідні браття!

(Всі співають: „Христос воскресє” а опісля засїдають до свяченого).

С Л О В О

НА ЛИТОВСЬКІМ ВІЧУ В ФИЛАДЕЛФІЇ, В РОЦІ 1924.

Славні Браття Литвини!

Коли мені днесь припала та велика честь бути гостем на вашім народнім торжестві, то я в першій мірі дякую вашому отцю духовному за ласкаві запросини, а вам, славні браття, за гостину.

Я нині вашим гостем, але гостем незанимим; тож після прийнятого звичаю випадає мені представитися вам. Усі бачите, що я священник. По релігії я греко-католик, а по народности — Українець; ваш сусід, бо моя церква на Френклін стріті, а моє ім'я Кінаш. А тепер пізнавши мене, хто я є, позовольте, славні браття, промовити до вас пару слів.

У вас празник нині, і то великий празник, бо пам'ятка народного воскресення. Недавно ще, бо 8 літ взад, литовський нарід лежав у гробі, тяжким каменем привалений. Але надійшов час, що отворився гріб, в котрім був зложений мерлець, і погребаний ворогами литовський нарід встав славно з гробу. 16. лютого 1916 року зібралися патріоти литовські, провідники народу, зібралася „Таріба” і проголосила свою дорогу, сотками літ поневолену вітчину, Литву, незалежною, самостійною республікою. Нахабна Польща своїм очам не вірила і навіть думати не хотіла про литовську державу. Та хоробрі Литвини рішилися до послідної каплі крови боронити свою вітчину і ворогови не уступити. І доконали свого! Нині вже й вороги погодилися з фактом, що литовський нарід, по стільки сотках літ неволі, став газдою на своїй землі. І ось днесь ви, браття, святкуєте „ювілей” цієї радісної історичної хвилі. А я, син неньки України, а ваш гість, радію душею спільно з вами, бо розумію, що значить неволя. Тішуся з вами вашим щастем, але з другої

сторони чую біль у серці, що мій рідний нарід ще до нині стогне в ярмі, ще до нині двигає кайдани неволі.

Від моїх парохіян, тутешніх Українців, приношу вам, браття Литвини, сердечний привіт, симпатію і гратуляцію. Український нарід не покине боротьби за свою волю. Але в тій нерівній і тяжкій борбі з ворогом потребує помочи і о тую поміч він просить литовський нарід.

Вороги тяжкий хрест вложили на рамена українського народу. Та ми перебудемо і сю Голгофту, перебудемо муки й терпіння, але до гробу не дамося закопати. І Голгофта скінчиться!

Український нарід жиє вірою, що прийде та радісна хвиля, коли ще й на ратуши у Вильні засяє литовський прапор, а на ратуши у Львові український синьо-жовтий. А тоді Українці подадуть собі руки з Литвинами, як вольні з вольними.

Нехай жиє Литва, дорога Вітчизна
на В а ш а!

Нехай жиє Україна дорога Вітчизна
на наша!

В а л ь о!!!

ВСТУПНЕ СЛОВО

НА КОНЦЕРТІ В ЧЕСТЬ СІЧОВИХ ДЕЛЕГАТІВ
У ФІЛАДЕЛФІЇ, 30. МАЯ 1924.

Гей, Січ іде,
Мов пчола гуде...
Разом руки, разом серця,
І гаразд буде!

Святочна Громадо!

Кожний нарід стремить до своєї власної держави й таке стремління є зовсім природне, справедливе і само зрозуміле. І український нарід мріє про свою власну державу, про незалежну Україну, й скорше чи пізніше мусить прийти до здійснення того ідеалу. Та щоби дійти до власної держави, треба бути народом сильним,

народом здоровим і на душі і на тілі. Про силу та здоровле духа дбають усякі просвітні товариства, а про здоровле та силу не лише духа, але й тіла дбають руханкові, себто гімнастичні товариства. До таких руханкових товариств належить і наша „Січ”. Первісна назва була „Соколи”, але що назва „Січ” нашому народови припала більше до вподоби, бо нагадує наше славне козацтво, то первісні „Соколи” перемінили свою назву на „Січи”. І добре зробили, бо в тім однім слові „Січ” міститься ціля організації й цілий її статут. Слово „Січ” ставить нам перед очі історію козацьких визвольних воєн з Ляхами; то слово має таку магічну силу, що кожного Січовика перетворює в непримиримого ворога Ляхів.

Згодом зі „Січи” повстали „Січові Стрільці”, котрі в світовій війні, а головно в часі творення української держави показалися справдішними героями. залізною бригадою, яка своєю хоробрістю здивувала навіть самих ворогів.

Межи нашими людьми знайдуться може й такі, що, почувши слово „руханка”, погірдливо всміхнуться і махнуть рукою. А чому? Бо не розуміють, в чім річ?

Треба передусім знати, що метою „Січи” не є виключно вироблення сили фізичної; метою „Січи” є виробити в своїх членах замилювання ладу й порядку; замилювання послууху і справного виконання приказів; метою „Січи” є виробити між своїми членами почуття солідарности та військової карности. А також ціллю Січової організації є виробляти характер. Бо, правду сказавши, наша національна вдача є рабська. наш нарід жив сотками літ у рабстві і цілий пересяк тим рабством. Не було в нашім народі національної свідомости ані гідности, не було національної гордості й карности, не було характерів, а зате розпаношилося самолюбство, лизунство, й пуста зарозумілість. Кожний газда хотів бути війтом, а інтелігент послом.

Чогож має навчити „Січ”?

Передовсім „Січ” учить виконувати приказ. По-

чувши команду: „Ставай в ряд!” — наш чоловік вчиться добровільно слухати. А ми — ніде правди діти — не вміємо, а радше не хочемо слухати, а передовсім не хочемо слухати своїх. „Таж я його знаю, таж я з ним разом в „шапі” робив, таж я такий самий „пан” як він. Та я його маю слухати?” В січовім товаристві того нема! Тут з розбитої, неупорядкованої товпи робиться упорядкована маса, що йде одним кроком, слухає одного приказу. Як треба стає; як треба, розходиться; як треба співає — а всьо на приказ.

В „Січі” вчимося солідарности, бо кождий почуває себе частиною цілости й переймається засадою: „один за всіх, всі за одного!” а через те при звичаємось і в громадському життю один другому помагати, один за другим обставати.

В „Січі” вчимося ходити зорганізованою масою, а не одинцем, не самопас. Вчимося збирати всі кулаки в один великий кулак, що як ударить ворога, то кість зломить і кулак не болять.

В „Січі” виробляється поміж членами національна гордість і характер. Коли Січовик вбереться в однострій або візьме на себе ленту, тоді почуває в собі якусь гордість, честь, почуває себе зовсім іншим чоловіком. Якже збереться багато сотень разом і ми бачимо себе у великому числі, тоді наш дух підноситься, росте відвага і навіть боягуз набирає відваги та з часом так виробиться, що готов дати й життя в жертву за народну справу.

Про значінне „Січей” в нашій народі висловився Грушевський в своїй історії, що Січі нечувано зворушили маси і розбудили в них інстинкти організації й солідарности. Чиж супроти цього можемо ми легковажити Січ? Чи американським Українцям не треба Січей? Чи нам уже не треба карности, солідарности й посвяти? Січ повинна поширитися по всіх місцевостях, де лише живуть Українці.

А коли у Філадельфії відбуваються під сю пору наради січових делегатів з усіх сторін Америки, то на нинішнім концерті, уладженім гостинними Філадель-

фійцями в честь дорогих гостей, вітаю іменем тутешньої громади зокрема головного отамана, вітаю всю Січову старшину, вітаю присутних делегаток Січовичок і делегатів Січовиків і желаю, щоби січові наради скріпили січового духа в цілій організації, щоби Січ в Америці досягла в короткім часі бодай двацять тисяч членів. А коли надійде відповідна хвиля і появиться другий Богдан, то армія буде вже готова, бо Січ — це наша народна міліція, це наше друге козацтво, яке допоможе збудувати свою власну, нероздільну, соборну Україну!

ВСТУПНЕ СЛОВО

НА ШЕВЧЕНКІВСЬКІМ КОНЦЕРТІ В ФИЛАДЕЛФІЇ, 21. МАРТА 1925.

Шановна Громадо!

Святкування річниці уродин і смерті Тараса Шевченка стало у нас найбільшим народним святом; звичай вшановання нашого національного Пророка й Мученика так уже прийнявся в нашім народі, що нині кожда свідоміша українська громада вважає своїм обов'язком віддати честь Шевченкові, як не концертом, то бодай відчитом або святочними сходами.

І що за причина, що ніодин поет всесвітньої літератури не здобув собі такої популярности в найширших масах свого народа як Шевченко? Причина лежить в тім, що Тарас Шевченко мав смілість виказати перед світом, що безземельні кріпаки — такі самі люде як дідичі, лише що обдерті з усяких людських прав. Шевченко важний в українськім народі тому, що він заступався за бідолашним людом тоді, коли ніхто навіть уваги не звертав на українського мужика.

Шевченко, будучи сам кріпаком, став щодо своєї життєвої долі персоніфікацією українського народа, бо так як він мучився в неволі 10 літ, так весь україн-

ський нарід стогнав сотками літ у ляцькім та московськім ярмі. То не сам Шевченко тужив у своїх поезіях за золотою волею; то тужив за волею весь український нарід. Шевченкове слово було виняте зпід серця всього народа, а біль душі Шевченка то біль народної душі; устами Шевченка заговорив увесь нарід. То не сам Шевченко намагався пірвати кайдани неволі, то український нарід зводить завзяті бої зі своїми гнобителями за своє право. Шевченко являється тут адвокатом, оборонцем, речником закріпощеного українського народа й тому то його весь нарід почитає, про нього пам'ятає й по віки вдячним серцем згадувати буде.

Отсе і причина, що філадельфійська українська громада поминає 64-ті роковини його смерти нинішнім концертом.

Та вшанованне пам'яті Шевченка не має обмежуватися на самім лише відданню йому посмертної почеси; Шевченко сам себе так високо поставив, що ми не є в силі нічого ані додати, ані відняти від його слави. Святуючи пам'ять Тараса, ми повинні перенятися його високими думками; ми повинні вчитися від нього, як належить працювати для України, як любити свою Україну, та як боротися за її волю.

Шевченко має бути нашим учителем, а його ідеї — це наша програма, це наш дороговказ, це ясна зоря, яка має нам указувати шлях до збудовання самостійної України.

А коли ми, порозумівши науку Шевченка, станемо до народної праці одностайно, всі об'єднані в одну велику громаду, то щойно тоді ми достойно відсвяткуємо пам'ять Великого Вчителя й сміло зможемо сказати:

Глянь Тарасе! Святимо Твою науку
Знімаєм з Тебе рабську муку,
І за Свободу в бій ідем.
Залізні пута розірвем
І соромні рабські кайдани.
Себе в жертву принесем
І загоїмо матірні рани.

С Л О В О

НА СВЯТІ ПЕРШОГО ЛИСТОПАДА В ЕЛІЗАБЕТ,
Н. ДЖ., 1925. РОКУ.

Славна Громадо!

Є роковини, які святкується серед загальної радості, а є роковини, що смутком душу наповняють. До таких сумних роковин належить Перший Листопад.

Тому 7 літ, т. є. в році 1918, день першого листопада був для кожного Українця веселий, бо в тім дні скінчилась була вікова польська неволя на українській землі. Перший Листопад 1918 року був найсвітлішим днем для галицьких Українців, бо в тім дні українська галицька армія, Українські Січові Стрільці заняли столицю Львів, старий город князя Данила і серед радості великої в тім дні проголошено по всіх містах, місточках і селах Східної Галичини — Самостійну Українську Републику. По 577 літах неволі аж першого листопада 1918 року, раннім ранком зійшло на Галицьку Землю сонце волі. І світило воно над нашою землею повних 9 місяців.

Якаж то невимовна радість мусіла заволодіти серцями наших братів, коли на ратуши у Львові перший раз по 577 літах замаяв український синьо-жовтий прапор. Я не годен вам, дорогі браття і сестри, змалювати днесь тої загальної радості наших земляків у ріднім краю в тім памятнім, історичнім дні. Тую радість поняти, тую радість серцем відчути може лише той, хто там був і на власні очі бачив той народний Великдень. По церквах з радості в дзвони дзвонили; народ святочно прибраний збирався у храмах і дякував Господеві за велику ласку волі, а по містах, місточках і селах лунала пісня: „Вже воскресла Україна!”

Усі, веселі, усі щасливі!

Та се щастя не довго тревало. Надтягнули чорні хмари і рай занепастили. Французи вислали Галера із рогатою армією і знову закували волю в кайдани.

Не сотки, а тисячі найкращих синів України полягли в обороні Вітчизни; тисячі згинули й сьогодні ще гинуть по тюрмах, бо неситий Лях катує до смерти кожного свідомішого Українця. І ось чому я називаю нинішні роковини сумними.

Однак колиб ми лише сумували, згадуючи минувшину; колиб ми лише зітхали, за народніми втратами, то з того не булоб ні для нас, ні для грядучих поколінь ніякої користи. Нехай би ми не знали які гіркі сльози проливали за втраченою Вітчизною і свободою; нехай би ми себе живцем клали в домовину, не могучи переболіти того, що хто інший панує на нашій землі, то се нам нічого не допоможе. Життя йде своїм ходом, плине своїм коритом. Бо життя не знає смерті, тільки вічну зміну. „Лиш боротись — значить жити!” — каже великий наш поет Іван Франко. Хто не бореться, а лиш нарікає, плаче, зі смутком згадує минуле, — той не живе, але клигає, той не здатний ставити чоло супротивностям, той справді живцем кладеться в домовину.

Отже не нарікати нам, не зітхати, не плакати. Коли ми святкуємо Першого Листопада, коли святкуємо пам'ять борців, коли духом ідемо на їх могили, то лише тому, щоби віддати пошану, щоби зложити поклін тим, що терпіли для народу, що життя своє віддали за велику справу визволення. Святкуючи роковини Першого Листопада, ми хочемо набрати нових сил до боротьби, і не ухилятися від праці для народу, бо ми розуміємо, що народ не гине, — він безсмертний. Ми хвилюємо стратили волю, стратили державу, але лишилася нам немируча слава нашої армії, і віра в остаточну перемогу. Бо коли не знищили нас вороги на протязі соток літ, то чи можливо подумати, щоб вони були в силі убити духа того покоління, що вже було горожанином Української Держави? Чи можливо, щоб галицькій Українець став вірним горожанином Польщі, яка загнала до гробу його батька, брата, сина чи товариша? Ні! сто раз ні!

Український нарід уже на стільки освідомлений, що він не буде носити ляхських кайдан; він розірве їх, як тільки стане трохи на ноги, як тільки трафиться нова, догідна хвиля. І повториться колись світлий день Першого Листопада, і повстане поневолений народ і вернеться українська Держава, але не на девять місяців, а — на вічність!

Це бажання всього українського народа, це ідеал кожного Українця, — і в той ідеал ми свято віруймо! Та крім віри мусимо мати ще й л ю б о в до тої рідної, поневоленої землиці; бо, маючи любов до Рідного Краю, ми серцем відчуємо тяжке положення наших братів у ляхсьім ярмі і поспішимо їм з помічю. Старий край велику надію покладає на нас; старий край кличе до нас о поміч; до нас звертають свої очі, до нас витягають свої руки каліки-інваліди, що в жертву клали всю, що найдорозшого мали, клали своє здоровле, своє житте.

Тоді, коли наші браття вкривали рідну землю трупами, тоді ми тут в Америці красний гріш заробляли і весело забавлялися; то чиж мали би ми днесь поскупити для оставших при житттю калік пару центів милостині? Не забуваймо, що ми всі в службі великого українського народу і на нас тяжить святій обовязок спішити з помічю нашим браттям у визвольній боротьбі з відвічним ворогом.

Поможім, бо хотяй ворог справляє нині пир, то завтра побіда буде наша; бо що не здобув батько, мусить здобути син!

Український нарід не спічне, не зложить збруї, доки не стане вольна, єдина Україна від Сяну аж по Кавказ!

ВСТУПНЕ СЛОВО

НА ШЕВЧЕНКІВСЬКІМ КОНЦЕРТІ В ЕЛИЗАБЕТ, Н. ДЖ., 21. МАЯ 1927.

Святочна Громадо!

Хто читає українські газети тутешні або старокраєві, той мусів зауважати, що в місяцях: лютім, марті й маю майже кожде число є переповнене оголошеннями концертів або вечерків у честь Тараса Шевченка. Культ Шевченка став у нашім народі такий загальний, що нині мало-що не кожда українська громада, кожде більше братство віддає пошану своєму народному Пророкови й Мученикови. Весь український народ, без огляду на державні кордони, рікрічно святкує річницю уродин або смерти незабутнього Тараса.

І хтож це був той Шевченко, та чим він так заслужився для свого народа?

Обширнійше про життє Т. Шевченка розкаже вам в осібнім відчиті спеціальний референт п. Н. Н., а я лише коротко згадаю, що Т. Шевченко походив не з панського ложа, не з шляхоцьких сальонів, а зпід курної стріхи, з бідної мужицької родини. Шевченко, це селянська дитина, і то дитина не якихсь богацьких селян-дуків, а бідних кріпаків, панщизняків з Великої України, або як дехто каже, — з російської України.

Бо треба вам знати, що український нарід хоть великий, 35-мільоновий, але розшматований на кусні, розділений між ріжні держави, й тому з одної України потворили: російську Україну, польську Україну, румунську Україну, закарпатську Україну; але як колись усі ті розшматовані українські землі вибуться з чу-

жого ярма й злучаться в одно, тоді повстане одна велика, вольна українська держава — Соборна Україна.

Родичі Тараса Шевченка не мали нічого свого, бо й та курна хата, в якій Тарас Шевченко на світ прийшов, і той кавалок города з вишневим садком коло хати, були панською власністю, а вони самі були кріпаками. Бо треба знати, що в тих часах було на Україні кріпацтво. Що це значить? Кріпацтво — це неволя, а кріпак — це невільник. В тих часах уся земля була в панських руках, а що до обрібки землі, треба робучих рук, то пани держали людей до земельної праці так, як волів або коней. Нині оцінюється багатство дідича після землі й худоби, приміром кажемо: дідич з Супрунівки має 2000 моргів землі, 200 штук рогатої худоби та 20 пар коней; а тоді маєток такого дідича-поміщика оцінювано після того, кілька „хлопа” він мав під своєю рукою. Приміром: пан на 300 родинах. Правда, що такий пан дбав про своїх людей, давав їм усьо потрібне до життя, але в тім нічого дивного, бо й газда дбає про своїх волів та коней. А хлоп був призначений до праці на панській лані, як кінь або віл. Кріпаки перестали бути людьми, а юридично ввійшли в склад нерухомого маєтку. Другому дідичеві не вільно було приймати чужого хлопа, так як нині не вільно забирати чужого вола або коня. Уподобав собі дідич у свого сусіда якогось кріпака або кріпачку, то треба було собі їх купити. Чи дідич свого хлопа побив, чи на смерть забив, чи продав або в карти програв, кожному було зась від того. Кріпаків продавали як худобу — навіть публично, на ярмарках. Бувало — розказував старий дід — наша дідичка набере хлопців та дівчат, душ 20, і везе їх на ярмарок. Розібемо шатра на базарі і продаємо.

От у таких то часах і з таких родичів прийшов на світ Тарас Шевченко.

Будучи малим хлопчиною, жив як інші кріпацькі діти, його ровесники. Бігав по подвірю, вганяв по дорозі та по вигоні босий, простоволосий, в сорочині, ремінцем або шнурком підперезаний; терпів голод, хо-

лод і недостаток; часом відбирав штурханці від своїх і від чужих; пас гуси, безроги, відтак візці, й ані йому не снилося, що колись стане великим чоловіком. Рік за роком минав, хлопчина ріс, а з літами й розуму прибувало. Другі хлопці в його віці пустували, а молодий Тарас любив слухати оповідань старих дядьків і думав над недолею хлопською. А в селі люде дивувалися, що Тарас, хоть молодий, а такий поважний і мудрий. За порадою сусідів і на просьбу самого Тараса віддав його батько до дяка в науку. Навчившись письма, став Шевченко крадькома рисувати олівцем образки й писати вірші свого укладу. А в селі всі говорили: що за цікавий хлопчина з того Тараса. Дізнався про це дідич і забрав собі його до двора за льокайчука. В панських покоях малий козачок мав нагоду бачити різні образи, рисунки й цікаві книжки, і тут у вільних хвилях далше робив своє. Нераз дідич показував своїм гостям Тарасові рисунки, хвалився своїм льокайчуком, а гості порадили дідичеві дати талановитого хлопця до маляря в науку.

Добра рада, подумав дідич, буду мати свого покоевого маляря. І дав Тараса до одного маляря в науку, відтак до другого до Вильна, а далше у Варшаву, а нарешті у Петербург. Тут запізнався Шевченко з артистами й ученими, а ті, пізнавши його талант, постановили викупити Шевченка з кріпацтва. І дійсно, в році 1838 купили Тараса від дідича за 2500 карбованців. Шевченкови було тоді 24 роки. Опинившись на волі, міг Шевченко без перешкоди сходитися з ученими людьми й кінчити малярську академію. Та Тараса тягло до писання віршів. Син мужицький носив в серці глибоке привязання до сільського життя, думав над невідрадним положенням свого народа, й ту його нужду та долю описав віршами. В своїх поезіях дуже остро виступав проти панів і картав їх за нелюдяне поведення з мужиками. А писав ті свої вірші на р о д н о ю м о в о ю, не по російськи. Любив свої поезії відчитувати знаким і приятелям, ученим мужам, а вони вправді признавали літературну стійність його

поезій, але накинулися на Шевченка за мову й стали переконувати його, що він повинен писати літературною російською мовою, а не „хахляцькою”, яка не надається до книжок. Хто вигадав писати поезії мовою „свинопасів”? Шкода твого талану! На сміх себе підіймеш в літературному світі й змарнуєшся! Так прийняли Шевченкову працю ровійські й українські учені. Та Шевченко не дався переконати й стояв уперто при своїм, що українська народна мова в нічім не уступає іншим літературним мовам, лиш треба її знати. Він писав свої поезії в живій народній мові в повній свідомості, що тільки в ній повинен іти розвиток українського письменства. А в тих часах жаден учений не буби навіть відважився написати книжку народною мовою. Українські учені в Росії писали російською мовою, а в Галичині польською або німецькою. По школах мучили українських дітей на Україні російською мовою, а в Галичині якоюсь дивоглядною „тарабарщиною”, ні то російською, ні то народною, а мішаниною, якої ніхто ніде не уживав. Українська мова жила тільки в устах простого мужика.

Шевченко перший відважився українську народну мову втягнути до книжок, зробити її мовою книжковою, літературною.

Він став переконувати українських учених, що нам треба писати своєю рідною мовою й працювати для свого рідного народа. Під впливом Тараса склався в Києві гурт молодих людей, що поклали собі за ціль ширити визвольні ідеї, плекати свою рідну українську мову, просвічати свій нарід і працювати для нього. Про се тайне братство довідався царський уряд і братчиків арештовано. Арештовано й Шевченка та засуджено на ціле життя в кріпость до примусових робіт. За великою протекцією Шевченка по 10 літах уласкавили й випустили на волю.

Тепер відай уже кождий з нас знає: хто був Тарас Шевченко й чим заслужив собі на таку честь в українськім народі.

Шевченка шанує весь український нарід тому, бо він видвигнув з забуття прекрасну українську мову, яку вороги на смітник були викинули, й підніс ту народну мову до гідности книжкової, літературної мови. Через се вигребав з могили український нарід, бо як є українська мова, то мусить бути й нарід, що тою мовою говорить. Отже Шевченко доказав світови, що Українці це не Москалі; що Українці є особний нарід. А коли доконав ті дві річи, то третя сама собою підходить. Бо як є український нарід, як є українська літературна мова, то повинна бути й українська незалежна держава. Що нині світ признає українську народність, мову й право незалежної держави, в тім виключно заслуга Шевченка.

Та честь --- честю. Добре є уряджувати в честь Шевченка концерти, вечерки, представлення, але найдостойнійше віддамо йому честь тим, як підемо шляхом, який нам Шевченко вказує: плекати й любити свою рідну мову й працювати для свого народа, бо, йдучи цим шляхом, скорше чи пізніше дібемося своєї незалежної держави — Соборної України!

С Л О В О

З НАГОДИ ПОСВЯЧЕННЯ АМЕРИКАНСЬКОГО ПРАПОРА, 4. ЛИПНЯ 1927, В ЕЛИЗАБЕТ, Н. ДЖ.

Що то не видумувала про Америку буйна фантазія наших людей! Дива-предива розказували в старім краю про Злучені Держави. Такі дивовижні байки пускали по Галичині про новий світ, що хто їх слухав, набував переконання, що кождий Американець — то мільонер. До війни Америка уходила в Європі за якусь легендарну країну, про яку не один бідолаха ціле життя мріяв. В часі війни Америка далася світові ліпше пізнати і нині Америка для Європи не є казочним краєм. Нині цілий світ знає, що Америка перехилила побіду на сторону аліянтів, що в часі війни кормила цілу Європу, що доставляла амуніцію на всі боки, що уділяла позичок усім державам, що диктувала цілій Європі, що з її голосом числився весь світ. Не диво, що днесь Америку респектує цілий світ, а перед американським прапором клоняться прапори всіх держав. Яку силу і повагу має Америка в Європі, пізнати хотьби з того, що нині американський доляр здобув собі горожанство на всіх європейських ринках і газдує на чужім подвір'ю як на своїм обійстю. А перед американським пашпортом європейські урядники мають більший респект ніж перед пашпортами своїх власних держав. І ми, американські Українці, маємо щастє бути горожанами тої могутчої та славної держави й стояти під охороною того звіздистого прапора. Бо Америка є наша прибрана вітчизна, а звіздистий прапор є нашим прапором.

Колиж нам поталанило здобутися на свій Народний Дім, то ми його хочемо прибрати, укоронувати. Але не царською короною, а звіздистим прапором. Нехай на верху Українського Народного Дому повіває

американський прапор і свідчить про нашу лояльність і любов до прибраної вітчизни. А щоби той прапор набрав у нас більшої святости, то ми — заки умістимо його на верху — хочемо в церкві посвятити. І не міг комітет вибрати на це торжество відповіднішого дня, як „Четвертого Джулая”, день найбільшого національного свята Злучених Держав Америки.

Тож коли ми нині, як тутешні горожане, беремо участь в обході „Четвертого Джулая”, то не віричи буде запізнатися з історією нинішнього американського національного торжества.

На яку памятку Американці святкують 4. липня? День 4. липня, „Форт оф Джулай”, це одно з найбільших американських національних свят. Старі й молоді, муштини, жіноцтво й діти в цей день віддаються загальній радості й веселости. Фабрики стають, склепи позачинювані, урядники по офісах не урядують; усюди, куди глянеш, святочний настрій. У воздуху шелестять прапори, мигають штучні огні, а вулицями маширують різні організації й товариства в супроводі банд. Се святкує вільний народ памятку скинення кайданів неволі і проголошення своєї власної незалежної держави.

Було це 151 літ тому, 4-го липня 1776 року. Тоді область теперішних Злучених Держав належала до Англії, так як днесь Канада. Звичайно так водиться, що пануюча держава накладає на підчинені собі краї всілякі тягарі й драчі, податки, цла, данини. Таке саме було й тут. Англія накладала на американські кольонії численні податки й данини, а з того для Американців не виходила ніяка користь, бо всі стягнені гроші йшли до Англії. Ізза того повстало загальне невдоволення і вибухла революція. Поодинокі „стейти” порозумілися зі собою й рішили вибитися з англійського ярма. Англія вислала до Америки военні кораблі з військом. Нарід у стейтах заворушився, заряджено добровільну мобілізацію і вибрано головним командантом усіх кольоніяльних військ Юрія (Джорджа) Вашингтона. А було того війська 20 тисяч жовніра. Тринацять стейтів

злучилися в одно державне тіло, поставлено республіканську форму правління і названо цю нову республіку „Злученими Державами Америки”, яка тоді числила півтретя мільйона населення. Сталося це 4. липня 1776 року. Зачалася отже війна, яка тягнулася цілих 5 літ, аж до 19. падолиста 1781 року. Остаточно всі англійські сили, побиті, зібралися на півночі у Вірджинії, бо там не було такого вороговання против Англії. Вашингтон поспішив туди за ними і там допав англійського генерала Корнваліса коло маленького місточка Йорктаун. Вивязалася кількадевна битва, яка перемілилася в користь Американців. Дня 19, листопада 1781. р. Корнваліс разом з останками своєї армії піддався Вашингтонови. І ся битва запечатала декларацію незалежності, проголошену першим американським народним святом і кожного року, як прийде день 4. липня, всьо населення теперішних вольних і могучих Злучених Держав згадує тих перших своїх борців-героїв, що поклали свої голови за волю й долю своєї вітчизни. І дійсно, чи може бути яке гарнійше свято, як свято волі поневоленого колись народу?

Та святкуючи 4. Джулая як американські вже горожане, ми, Українці відчуваємо біль в серці, що наша вітчизна, наш Старий Край іще в кайданах, іще в неволі. І ніхто не подивується нашому смуткови, бо ми американськими горожанами стали в часі, а Українцями ми родилися. Любов до прибраної вітчизни, Америки, ми з часом набули, а любов до України ми виссали з грудей матери. В тім смутку одна потіха для нас, що тепер настають часи, де народи, а не держави, приходять до голосу, де всякі рухи пробиваються з народу на верх і приневолюють держави числитися з ними. Певна річ, що заборчі держави ще якийсь час пошамотаються, але як не опруться весняному сонцю зимові криги, так під напором народної волі тріснуть кайдани неволі і скорше чи пізнійше настане визволення й українського народу.

Розпадуться пута віковії,
Тяжкії кайдани,
Непобіджена злими ворогами
Україна встане!

Український нарід Галичини зложив на святоюрській горі у Львові присягу, що ніколи не признасть панування Польщі над собою і використає кожду нагоду, щоби скинути знинавиджене ярмо. Американські Українці мусять допомогти своїм братам і допоможуть!

Лише не тратьмо віри! Не тратьмо надії, працюймо й помагаймо старому краєви, а встане славна мати Україна.

Встане Україна! А тоді — тоді Українці відсвяткують свій український „Форт Джулай”, а з ними і ми, американські Українці, що дай, Боже, як найскорше!

СЛОВО

НА ВІЧУ В ЕЛИЗАБЕТ, Н. ДЖ., 16. ЖОВТНЯ 1927. В СПРАВІ ДОПОМОГИ ПОТЕРПІВШИМ ВІД ПОВЕНИ.

Шановна Громадо!

Кожний чоловік любить свою рідну хату, свою рідну мову, свою пісню, свої звичаї й обичаї, свій нарід, свою церкву, свій обряд, одним словом: любить свою вітчину. Любить її, коли вона богата, любить, хоч і бідна; любить її в щастю і в нещастю, в гаразді й у лихий годині. І звідси то йде, що нераз чоловік в обороні своєї вітчини життя своє положить.

Так то люде люблять свою вітчину. А ми що? Хибаж ми відлюдки. Чи ми нашу любов до вітчини в морі затопили? Так зле про нас думати ніхто не має права, бо хоть ми свою вітчину покинули, то ми її не покинули з ненависти. Ви покинули свою вітчину

й пішли в світ за очі не тому, що вона вам не була мила, але ви її покинули з надмірної любови. Ваші загани з року на рік чимраз більше обдовжувались, будинки господарські підупадали, довги росли з процентами, й ви бачили, що хочайби ви були свої руки по лікті повідроблювали на панських ланах, то батьківщини своєї з довгів ви не годні були виратувати. Вам серце краялось на саму згадку, що нині-завтра секвестратор викине вашу родину з хати. Отже ви поїхали до Америки, щоби тим, тяжко запрацьованим, доляром ратувати батьківщину. І якби наша вітчизна не була опинилася під Польщею, то нині з наших людей і одна четвертина не лишилаб-ся в Америці.

Хочай ми з конечности тут лишилися й за той довгий час туги за рідним краєм позбулися, але серця до рідного краю ми не стратили. Ми заєдно интересуємося нашими рідними в старім краю; ми тішимося їх щастем, і сумуємо над їх недолею; нас серце болить за їх терпіння й ми їм помагаємо, як можемо. Повоєнні рани вже потрохи зачали були гоїтися й уже йшло до ліпшого. Та, якто кажуть, одна біда нічого не вдіє; треба щоб дві-три до купи злізлося. І в сім році до всіх бід прибула ще одна біда, і то найбільша, гірша від війни: Повінь, страшна повінь!

Більше як чверть міліона наших стали відразу дідами й опинилися під зиму без середників до життя. Всім грозить голодова смерть! Без людської помочі погинуть. І на яку поміч можуть вони, сердеги, числити? Скаже хто, що правительство повинно прийти з помічю. Яке правительство? Польське? Те правительство, яке хотіло би всіх Українців в ложці води втопити? Чи може від чужих держав, коли кожда європейська держава має свої власні клопоти? Одинока надія в них на нас, американських і канадійських Українців. І тому витягають до нас руки з просьбою: Браття! Ратуйте, бо погибаєм!

Скажіть самі, чи годні ми бути глухими на їх розпучливу просьбу і сліпими на їх нелюлю? Чи годні ми відвернутися від них і сказати: „Що нас вони обхо-

дять?!” Ніколи того ми не годні зробити й не зробимо! Ми мусимо поспішити з помічю, як не хочемо, щоби Польща національно знищила український нарід у Галичині. Памятаймо одно, що ся страшна повинь для українського народа є нещастем, а для польського правительства політичний „бізнес”, бо Поляки при помочі голоду готові перетягнути на польське багато наших людей. Не забувайте, що голод це не жарти; голодом і найсильнішу твердиню здобувають; голодом Москалі Перемишль здобули. Як чоловік з голоду гине, то він за кусок хліба, за чвертку кукурузяної муки, душу й тіло запродасть. А Польща напевно використає голод українського народа до політичних цілей. Дістанеш — скаже польський воевода — запомогу, але перейди з родиною на польське. Дістанеш гроші, але запиши чортови душу!...

Наші браття будуть стояти як скала; вони не подадуться, але мусять мати певність, що для них буде запомога від своїх, що вони без польської помочі обійдуться. Така своя рідна запомога може прийти лише від Українців з Америки й Канади. Коли американські і кзнадійські Українці виратують своїх братів від голодової смерти; коли не замкнуть своїх кишень; коли не затверднуть їх серця, то польську пропозицію кожний Українець у старім краю з обуреннем відкине, ще й крикне: Проч від мене, сатано! За миску сочевиці я не запродам своєї народности і своєї віри!

Даючи їм запомогу, ми виконуємо два великі діла:

- 1) Діло християнського милосердя.
- 2) Діло національно-патріотичне.

Як християне, ми Христа ради обовязані голодного накормити. В старім краю газдиня уважала собі за великий гріх відпровадити з нічим діда-жебрака; боялася і встидалася. Як не мала що дати, то перепрошувала: „Другим разом вступіть, дідуню!” А наші браття тепер страшні жебраки; а ми в Америці християнами прецінь

не перестали бути. Чи маємо їх з нічим відправити? Ні! Маємо дати милостиню Христа ради.

Та не лише яко християне ми обов'язані поспішити їм з помічю, але ще й яко Українці. Українець Українцєви не сміє відмовити, бо до сього спонукує нас народна честь і наш патріотизм.

Виходить отже, що до заемоги ми обов'язані з двох причин, як: християне й як Українці. А ще приходить і трета причина. Яка? Ми ще обов'язані дати заемогу як українська еміграція. По всі часи в усіх народів еміграція відгравала і відграє в національних справах незвичайно велику роль.

По невдалім польським повстанню провідники революції, самі визначніші мужі, мусіли втікати за границю. І тут вони не сиділи дурно. Польська еміграція збирала гроші, видавала брошурки та газети в патріотичнім дусі й піддержувала того духа в народі, при помочи недозволеної кольпортажі. Аби той національний дух не погас, то еміграція мусіла перебрати на себе всю задачу, бо в Австрії не вільно було в подібнім дусі друкувати книжок. Ми в Америці є еміграція, і ми маємо обов'язок піддержувати національного духа між нашими братами під Польщею, а цею заемогою ми більше зробимо, якби не знать якими газетами й брошурками. Така заемога то величезна агітація на користь української справи в Польщі, яка так страшно душить усякий український рух і народну працю в Східній Галичині.

А агітація — це дуже важна річ в національних справах. Дивіться на большевиків як вони поступають? Щоби большевицькі ідеї поширити в світі, щоби як найбільше приклонників за границею собі зеднати, вони нюхають, де в яких краях робітники страйкують. Ось тоді вони, хоть самі не мають грошей й хоть у їх власній державі робітникам не добре живеться й панує велике безробітте, посилають міліонові заемоги страйкуючим по чужих державах робітникам. На що? Щоби чужі робітники казали: Адить! Як большевики стоять за робітниками. Чи не варта бути большевиком?

Подібної большевицької методи повинна тепер придержуватися українська еміграція в Америці і Канаді.

Післати гроші голодуючим, післати визначну поміч, післати таку запомогу, щоби наші браття могли перезимувати, а тоді самі мазурські хлопи, або жиди, або й інші нації скажуть: Адить, як Українці попирають своїх. Варта бути Українцем! Навіть саме польське правительство змякне, як побачить, що Українцям в Галичині навіть голод не доїде кінця.

Тож хто лише почувається Українцем, у кого в грудях серце, а не камінь, хто ще не затратив любови до своєї вітчизни і до свого народа, кому осоружне ляцьке ярмо, нехай дає свою жертву. Не дати тепер запомоги примираючим з голоду нашим браттям під Польщею, це страшний гріх перед Богом, а злочин перед вітчизною!

ВСТУПНЕ СЛОВО

НА ОБХОДІ В ЧЕШЬ МАРКІЯНА ШАШКЕВИЧА, ПРО-
БУДИТЕЛЯ ГАЛИЦЬКОЇ УКРАЇНИ (1811—1843).

Святочна Громадо!

Бувають в життю народів хвилі, що видають людей, котрі просвічують дорогу народови, вказують йому шлях до щасливої будучности. Тих людей звемо геніями. Таким генієм був для нас М а р к і я н Ш а ш к е в и ч, якого... ті роковини смерти ми нинішнім концертом святкуємо.

Чим прославився Маркіян Шашкевич перед нами, що його одного зпоміж усіх сучасних учених ставимо на першому місці? Чим він заслужив собі у нас на таку пошану? Через що здобув він собі в галицько-українським народі безсмертну память?

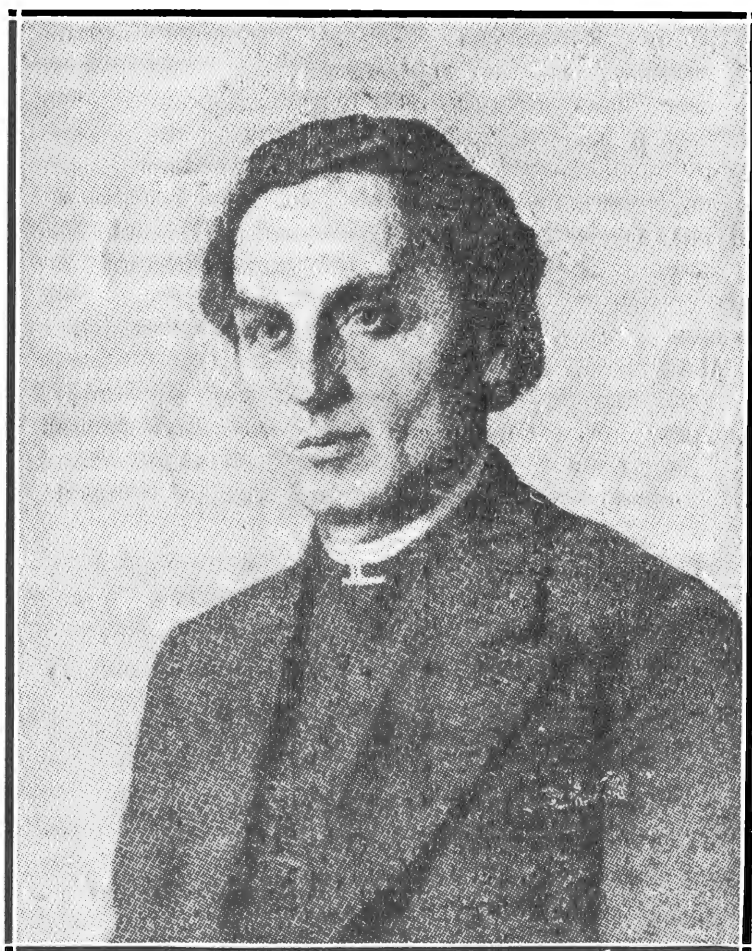
Щоби зрозуміти, чим є Маркіян Шашкевич для галицької України, треба нам перенестися гадкою в ті часи, в яких він жив і працював. А часи ті були для у-

країнського народу на галицькій землі ворожі, смертно-носні. Слава Богу, що минулися, бо аж згадувати сумно!

Рідні діти відцуралися своєї Неньки-України; безпросвітня темрява серед широких мас народу, національна несвідомість нечисленної тоді в нас інтелігенції, на яку складалося майже виключно духовенство. Милозвучну українську мову, що нею мати своїх діточок до сну заколисувала, понехано, бо казали, що наша рідна мова проста, хлопська. Навіть по церквах в тих часах голошено проповіді українському народови польською мовою; а хто лише надягнув на себе сурдут, то вже не вважав себе Українцем, цурався українського народу, його простої, хлопської мови. Лише під селянською стріхою, мов та іскра в попелі, тліло ще українське життя. Тут то коротали своє бідолашне життя наші селяне без світла науки, бо не було тоді ні шкіл українських, ні книжок. Але на далекім заході раз-у-раз блискало.

То неслися воздухами великі, нові ідеї свободи народів, неслися скрізь по західній Європі. Западалися старі гроби й мерці вставали з віковічних могил. Воскресла Греція, воскресла Сербія, вставали Чехи, ожили Словаки й давно забуті Болгаре. Чути було весну. Зпід густого туману неволі благовістилося скрізь по славянських нивах на нове життя й свободу. А українська молодь, що готова була дати життя за кождо вселюдську ідею, свого українського ідеалу не мала й не знала.

Тліла справді іскра української народности, та ніхто не знав, де вона й як її роздути. А були під той час у нас мужі вчені й свідомі своєї національности, як Снігурський, Гарасевич, Іван Могилянський, Левицькі, Геровський, Яхимович і багато інших. Всі вони чули надходячу весну, всі чули воскресні дзвони знад Дунаю й знад Велтави, до всіх долітав милий гомін української пісні, але не було між ними ні одного, котрий би був пхнув українське життя на дорогу відродження. Й народність українська конала. В тих часах страшної тем-

Маркіян Шашкевич.

ряви духової, як зірничка на небі, з'явився молодець віщого духа, горячого серця, щирої любови до бідолашного народу українського — Маркіян Шашкевич.

Ще на шкільній лавці зацікавився справою славянського національного відродження, вчитуючися

у твори „апостолів славянсьтва”, як Домбровського, Шафарика, Караджича, Копітара й інших. В духовній семінарії за його проводом гуртується громадка ентузіастичних прихильників рідного народу й письменства й на чолі національного руху стає „руська трійця”: Шашкевич, Вагилевич та Головацький. Дорогою науки доходять до того, що інші побратимчі народи, як Чехи, Серби, Поляки, плекають свою рідну мову, дорожать нею як найбільшим скарбом, несуть світло науки в рідній мові поміж нарід, — лиш Українці забули свою гарну мову й відцурались її, не дбаючи, що рідний нарід марніє й нидіє в темноті й нужді. Він то, М. Шашкевич, видобув цю забуту, понехану мову українську зпід сільської стріхи, навчився її із своїми товаришами з пісень та казок народних і черпав з відтам, як з криниці, живучої й цілючої води.

Тою мовою пробудив Шашкевич український нарід до нового життя. Живо взялися молоді товариші до діла, а хоч немало зазнали наруги й недолі — не упали духом. І 90 літ тому вийшла перша українська книжка тою мовою, що здавалася тоді всім хлопською, простою, неспосібною до письма, — „Русалка Дністрова”. Та львівська поліція сконфіскувала цю першу українську книжку, а над Шашкевичем розпочато слідство й поставлено його під догляд поліції. Як бачимо, то не рожами, а колючою терниною встелила доля дорогу Маркіянови до його праці для українського народу. Скільки пакостей, насмішок і докорів довелося йому зносити й від чужих й від своїх за те тільки, що посмів першу українську книжку написати чистою народною мовою.

Але ні переслідування зі сторони своїх і чужих, ні насмішки тих, які не розуміли його гадок, ні особисті життєві невгоди не відтягнули Шашкевича від ідейної роботи. Всі переслідування, докори й наруги зносив Шашкевич терпеливо, бо його душа горіла горячою любовю до тої понеханої, погорджуваної мови української. Його шире серце було лише для просвіти

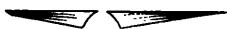
й добра занедбаного українського народу. Українська мова, українська народність, українське письменство не сходили ніколи з його думки. Просвіта народу в рідній його мові була провідною зіркою в дорозі його життя, з котрої не зійшов він до самої смерти.

Та не довго судилося Шашкевичеві трудитись для свого рідного народу. Скінчивши науки, став священником і по 5 літах на посаді в Новосілках закінчив своє життя, проживши ледви 32 роки. Бідував гірко і в одній пісні сказав про лиху долю, що вона переїла його щастє.

Довго ще по смерті Маркіяна галицькі Українці не вміли переймитися ідеалом свого будителя. Доперва в році 1848 галицькі українські патріоти стали горнутися біля народної хоругви, котру вперше підніс був Маркіян Шашкевич. А коли кілька років опісля стали опять стелитися студені мраки по нашій батьківщині, то розвіяв їх легіт, що повіяв від животворної музи Т. Шевченка. А нині вже довершене те велике діло, котре розпочав був Маркіян Шашкевич.

Утішивсяб Маркіян, колиб нині станув тут між нами, й побачив межи своїми земляками на далекій чужині українське життя й почув українську мову й українську пісню. Страх утішився-би, бо пересвідчивсяб, що не даремні були його труди, не „шалені” його думки; що той, давно погребаний український нарід, не то що уже встав із гробу, але нема нині такої сили, котра-би його назад до гробу загнала.

Поминаємо Тебе, безсмертний Маркіяне, за Твоє велике діло, честь Тобі віддаємо, що вивів еси нас із темряви й манівців на битий і простий шлях, і обіцяємо Твоїми думками перейматися й не зійти ніколи з тої дороги, на яку Ти нас вивів, хотьби прийшли на нас злидні; хотьби „нуждов нас вдарено й вирвано нам очі, то не возьмуть нам милости до свого Рідного Краю й віри в будучність нашу не візьмуть, бо українське нам серце, тай віра українська!”

ВСТУПНЕ СЛОВО

НА ОБХОДІ В ЧЕСТЬ ІВАНА ФРАНКА.

Бажав для скованих волі,
Бажав для нещасних долі
І рівної правди для всіх!

Поза Шевченком жаден з українських письменників не здобув собі такого імени на українських землях, такої популярности між своїми, а розголосу межи чужими, як І в а н Ф р а н к о. Виступивши на ниву літературної діяльності в пору тяжкого перелому в галицькому життю, Франко в цілій історії українського руху придбав собі одно з найпочесніших місць у нашому письменстві. Нема такої ділянки літературної, до якої-б не доложив Франко своїх рук, якої-б не збогатив своєю працею. І поет, і белетрист, і критик, і публицист, і історик, і учений. І скрізь визначався своїм непомірним талантом і скрізь ставив рідний наріз підставою своєї діяльності, добро народне --- метою, а розум і науку --- шляхом до мети. Франко був одним з перших у Галичині, що порвали зі старою цвіллю галицького життя, пішли новою дорогою й зробилися вчителями й провідниками до поступу молодших поколінь.

Убого було ще тоді в нас, як Франко зачинав працю для народа. Народна праця на всіх полях була ще в сповиточку; народна свідомість тоді ще була слабонька. По селах панувала темнота, а більшість інтелігенції, задурманена москвофільством, зовсім не журилася народом. Ось у таких то часах почав народну працю Іван Франко, тоді ще 18-літній студент університету. А за 40 літ своєї праці Франко став таким популярним в українським народі, що нині не подиблете

хочби трохи свідомого Українця, для котрого Франко був-би незнаною особистістю. Діти, що заледви народну школу покінчили, знають Франка, бо хтож то як не він написав для них: „Лиса Микиту“, „Пригоди Дон Кіхота“, „Абу Каземові капці“, або збірник байок „Коли ще звірі говорили“?

Іван Франко.

Гімназійна молодь жадного автора так радо, так пильно не читає, як Франка. Його „Захара Беркута“, його Бориславські оповідання, його „Панські жарти“, його збірку оповідань „В поті чола“ кожний гімназист майже на пам'ять знає. Письменні селяне знають Франка з його „Свинської конституції“, „Історія кожуха“, „Звірячого бюджету“, „Що таке поступ“, „Як пан собі біди шукав“ і т. п. Українська дівчина тямить

Франка з поезії: „Мій ізмарагд“, „Зівяле листя“, „Із днів журби“, або з драми „Украдене щастя“. А в домі кожного українського інтелігента знайдеться який збірник Франкових творів, як не „З вершин і низин“, „Давне й нове“, то хоч талановита поема „Мойсей“. Знають Франка свої й чужі з його наукових праць та розвідок. Сам спис його творів, самі заголовки заняли понад 200 сторін друку. Сміло можна сказати, що Франко весь свій вік і весь труд віддав своєму народови.

Родився Іван Франко в 1856. році, в селі Нагуєвичач, дрогобицького повіту, де його батько був ковалем.. Гімназію скінчив в Дрогобичі й учився дуже гарно. Писати твори почав ще в гімназії. Скінчивши середні школи, записався у львівським університеті на філософічний виділ. Тут у Львові вступив у члени студентського товариства „Академічеській Кружок“, в якім під ту пору було найбільше студентів москвофілів. Та саме в тих часах настали в згаданім товаристві великі зміни в переконаннях членів, а це завдяки вченому і політикови Михайлови Драгоманову з Великої України. Він то писав до згаданого товариства листи і в цих листах радив академікам покинути своє москвофілство, а працювати для народа в його рідній мові й поступовім дусі. Богато молодежи пішло за радою Драгоманова, а найсильніше вплинув Драгоманів на Франка.

В році 1877. Франка арештували та замішали в процес проти соціялістів і засудили на шість тижнів арешту (вісім тижнів сидів Франко у слідчім арешті). Засудили його за належанне до тайного товариства, до якого він ніколи не належав і якого мабуть і не було.

Тяжко було Франкови в тюрмі, та ще тяжше стало йому, коли вийшов з неї на волю. Тодішнє українське громадянство було дуже боязке й так наполохалося арештовання, що цілком відвернулося від Франка. Воно не помагало йому ані підчас вязнення, ані по виході з тюрми. Старші патріоти боялися навіть стикатися з ним, не впускали до товариств, а вже про який небудь заробіток годі було й думати. Та Франко не впав

на душі. Він учився далше в університеті і не кидав також народної праці. Разом з Михайлом Павликом видавав він тоді часопис „Громадський Друг”. Цю газету прокураторія конфіскувала раз за разом так, що редактори мусіли змінювати її назву на „Дзвін”, а відтак на „Молот”. По упадку цієї газети видавав Франко „Дрібну бібліотеку”, в якій видав кілька поучаючих книжочок.

З початком 1880 р. його вдруге арештували в Яблоніві. Передержали три місяці в слідчій в'язниці і відставили „шупасом” пішки до Нагуєвич. Ця дорога причинилася до того, що він занедужав. В Дрогобичі, мимо того, що він мав горячку, впакували його в яму, в якій і дихати було годі; звідси відіслали його поліцаєм знов пішки до Нагуєвич. Дома пролежав цілий тиждень на пропасницю. Коли прийшов трохи до себе, поїхав до Коломиї, де прожив три дні трома крейцарами, які знайшов на піску над рікою Прутом, а коли їх видав, пролежав півтора дня в кімнатці, ждучи голодової смерті. Виратував його від смерті товариш, котрого прислав до готелю Франків приятель Геник. У Геника думав Франко лишитися, поки не прийде до здоров'я. Та вже по кількох тижнях коломийський староста велів відставити його жандармами з Коломиї. Жандарм пігнав його ще хорого пішки в літну спеку. По цій тяжкій недусі повідпадали йому нігті на пальцях обох ніг. За старанням старости заборонили Франкови жити в коломийському повіті й Франко знов поїхав до Нагуєвич, а з відти до Львова, де знов записався на університет. У Львові працював враз з Іваном Белеєм, пізнішим редактором „Діла”, й видавав при літературно-науковій газеті „Світ”, наукові розвідки й багато своїх перекладів та віршів. Та у Львові не мав з чого жити й уже в Великий піст вернув до Нагуєвич, де жив під поліційним доглядом. Тут написав історичну повість „Захар Беркут”, і дописував до „Світа”. Пізніше вернувся до Львова й працював при „Ділі” й „Зорі”. А що зі своїми людьми з „рутенською” психологією тоді годі було витримати людині поступо-

вій, то Франко мусів в році 1887. працювати при польській газеті „Kurjer Lwowski”. Тоді ця газета виступала нероз в нашої обороні. Та Франко хоч працював на життє при польській газеті, то не переставав писати й по українськи.

Літом 1889 р. його знов арештували та видержали в тюрмі 10 тижнів без ніякої вини. Вийшовши на волю зачав він видавати Літературно-наукову Бібліотеку, а відтак політичну часопись „Народ”. Тоді Франко, тому що мусів заробляти на життє, перервав науку в університеті й докінчив її у Відні, де й одержав степень доктора філософії. По смерті професора української мови у львівськiм університеті, д-ра Омеляна Огоновського, здав Франко іспит на такого професора, та хоч здав його дуже добре, посади не дістав. Причинився до того намісник Казимир Бадені й таки дехто з Українців.

В році 1898 став він одним з головних редакторів великого літературного місячника: „Літературно-науковий Вістник”, де містив багато своїх творів, оповідань, повістей, поезій і наукових розвідок. Тепер уже українська інтелігенція не відпекувалася його, як колись, і коли він 1898 р. обходив 25-літний ювілей своєї літературної праці, вся українська інтелігенція звеличила його й посипались по всім краю складки на ювілейний дар Франкови. На тім ювілею сказав він: „Яко син селянина, вигодований твердим мужицьким хлібом, я почув себе до обовязку віддати працю свого життя тому простому народови”.

При кінці 90-років радикальна партія розпалася й тоді Франко вступив до національно-демократичної партії й останній раз взяв участь у політичнiм життє в році 1899. при заснованню тої партії. Відтак покинув політику й віддався вже лиш науковій праці в „Науковім Товаристві ім. Шевченка”, де довгі літа працював, мимо того, що був уже хорий. Боровся з хворобою,

не піддавався їй і не перестав працювати аж до самої смерти, яка наступила 28. мая 1916 р. Підбиття Галичини боліло його, бо Франко був самостійником і працював над розсадженням серед Українців самостійних змагань, тож тяжко було йому перенести ворожу інвазію.

Уже цей коротенький перегляд життя й праці Івана Франка говорить нам, яке велике значінне має для нас Франко, які великі його заслуги для нашого народу. Куди не глянемо, всюди слідна його робота. Він дав нам багато гарних і вартісних творів для старих, для молодих, для дітей. Можна сміло сказати, що Франко виховав цілу генерацію української суспільности, пхнув українське письменство наперед, бо багато з того, що ми osiąгнули на всіх полях письменства, це заслуга Франка. Він був сорок літ тим каменярем, що лупав гранітну скалу й мурував твердий гостинець. Сорок літ мов коваль клепає серця й сумління українського народу.

Все, що мав у життю, він віддав

Для одної ідеї; .

І горів і яснів і страждав

І трудився для неї.

Віддав своєму народови весь свій вік, увесь труд і за свою безмежну любов, за свою працю не хотів ні похвал, ні пошани. Противно, приймав в заплату за свою працю невдячність, і наруги, і рани. Зі своїми здібностями міг був зробити велику урядову кар'єру й добре забезпечити своє життя — а вибрав тернисту дорогу життя. Сам тяжко боровсь о життя й власним прикладом та в своїх творах завзивав усіх до боротьби, до праці, до ідейного завзяття.

Достойно й праведно є віддати честь Іванови Франкови, але найбільшу честь віддамо йому цим, як переймемо від Франка любов до рідного народу, працю

для народа, й завзяте в боротьбі о народні права; коли підемо в життєву мандрівку з Його духа печаттю:

Гордо стій і не корися!

.....

.....

Не ридать, а здобувати
Хоч синам, як не собі,
Кращу долю в боротьбі!

З М І С Т:

Передне слово	3
Практичні вказівки для бесідників	5
Як уложити реферат або відчит?	9
Слово при отворенню Читальні в Дідилові, пов. Камінка Стр., в р. 1898.	12
Слово при посвяченню сокільського прапора в Купчу дня 28. травня 1911.	15
Вступне слово на вічу в Етельберті, Манітоба, Канада, 1913. року	19
Вступне слово на вічу в Valley River, Канада, в р. 1913.	23
Кінцеве слово на концерті в пам'ять 100-літних уродин Т. Шевченка у Форт Віліям, Канада, 31. мая 1914.	26
Вступне слово на Шевченківськiм концерті тов. Просвіта в Вест Форт Віліям, Канада, 14. червня 1914. р.	28
Вступне слово на концерті в Філадельфії, на дохід воєнних вдів і сиріт, 29. грудня 1914 р.	31
Вступне слово на концерті у Філадельфії в році 1914.	33
Вступне слово на концерті в честь Т. Шевченка, 8. червня 1918. р., в Філадельфії	36
Вступне слово на масовім маніфестаційнім вічу в справі протесту проти наїзду Поляків на Галичину і Москалів на закордонну Україну в Філадельфії, 1. грудня 1918. року.	40
Заголошення поминальниці за погибших героїв у боротьбі з Поляками	45
Вступне слово на протестаційнім вічу в Філадель- фії, 15. червня 1919. р.	49
Привітання Митрополита А. Шептицького у Фи- ладельфії в р. 1921.	52

Вступне слово на демонстраційнім вічу в Філадельфії, дня 21. мая, 1922. року	57
Промова на народнім вічу в Філадельфії, 30. вересня 1922, в справі „Негайної Помочи” для Східної Галичини	60
Привитання делегатів на I. Конгресі у Філадельфії, 26. жовтня 1922	65
Вступне слово при отворенню „Народного Дому” в Філадельфії, 3. грудня 1922.	69
Промова до громадян на „Спільнім Свяченім” в Українській гали в Філадельфії	72
Слово на литовськім вічу в Філадельфії, в році 1924.	74
Вступне слово на концерті в честь Січових Делегатів у Філадельфії, 30. мая 1924.	75
Вступне слово на Шевченківськім концерті в Філадельфії, 21. марта 1925.	78
Слово на святі Першого Листопада в Елізабет, Н. Дж., 1925. року	80
Вступне слово на Шевченківськім концерті в Елізабет, Н. Дж., 21. мая 1927.	83
Слово з нагоди посвячення американського прапора, 4. липня 1927, в Елізабет, Н. Дж.	88
Слово на вічу в Елізабет, Н. Дж., 16 жовтня 1927. в справі допомоги потерпівшим від повені	91
Вступне слово на обході в честь Маркіяна Шашкевича, пробудителя Галицької України	95
Вступне слово на обході в честь Івана Франка	100

